

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma juridiikan suuntautumisvaihtoehto

Jaana Väänänen

KEINOTEKOISET JÄRJESTELYT ULOSOTOSSA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous

VÄÄNÄNEN, JAANA

Opinnäytetyö

Työn ohjaajat

Toimeksiantaja

Maaliskuu 2012

Avainsanat

Keinotekoiset järjestelyt ulosotossa

68 sivua + 1 liitesivu

Lehtori Päivi Ollila, kihlakunnanulosottomies Ruuth
Tirkkonen

Päijät-Hämeen ulosottovirasto

keinotekoinen järjestely, samastaminen, täytäntöönpano,
ulosmittaus, ulosotto, ulosottokaari

Ulosotto tarkoittaa laiminlyötyjen maksu- ja muiden velvoitteiden pakkotäytäntöönpanojärjestelmää, josta Suomessa huolehtii ulosottoviranomainen. Pääsääntö on, että velka peritään velallisen omistamasta varallisuudesta eikä sivullisen omaisuutta saa ulosmitata. Velallinen voi kuitenkin tehdä erilaisia omaisuusjärjestelyjä vain ulosoton välttelemistarkoituksessa. Tällaisissa omaisuusjärjestelyissä saattaa olla kyse ns. keinotekoisesta järjestelystä, josta säädetään ulosottokaaren 4. luvun 14. §:ssä. Tämä pykälä oikeuttaa ulosottomiehen sivuuttamaan ulosoton välttelyyn tähtäävän järjestelyn, jonka oikeudellinen muoto ei vastaa sen tarkoitusta ja luonnetta. Ulosottomies voi toisin sanoen ulosmitata sivullisen nimissä olevan omaisuuden, jos kyseessä katsotaan olevan keinotekoinen järjestely ja velallisen olevan omaisuuden todellinen omistaja.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata ulosottomenettely pääpiirteittäin ja erityisesti sen osana olevaa keinotekoista järjestelyä. Sivullisen omistuksen sivuuttaminen ja ulosmittaaminen keinotekoisen järjestelyn nojalla on melko harvinaista ja sen käsite ei ole selvää aina ulosottomiehillekään. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä UK 4:14 tarkoittaa sisällöllisesti sekä oikeustapausten nojalla kartoittaa, millaiseksi oikeuskäytäntö on muodostunut. Asiaa käsitellään nimenomaan ulosottomiehen näkökulmasta. Tutkimuksessa on käytetty hyväksi oikeuskirjallisuutta ja -julkaisuja, oikeustapauksia sekä ulosottomiehen haastatteluja ja heidän käytännön työtään ja kokemuksiaan keinotekoisista järjestelyistä. Lopuksi on käsitelty todellinen tapaus, jossa keinotekoista järjestelyä on sovellettu lainvoimaisiin päätöksiin.

Johtopäätöksenä voidaan pitää, että Suomen laissa on erittäin tiukat säännökset, milloin sivullisen omaisuuden voidaan puuttua, ja jokainen tapaus, jossa epäillään keinotekoista järjestelyä, tulee käsitellä tapauskohtaisesti ja erittäin tarkasti harkiten, ettei sivullisen oikeuksia loukata. Vallitsevan oikeuskäytännön mukaan sivullisen oikeuksia suojataan hyvin ja on melko harvinaista, että sivullisen omaisuutta saadaan ulosmitata velallisen veloista.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Administration

VÄÄNÄNEN, JAANA

Bachelor's Thesis

Supervisors

Commissioned by

March 2012

Keywords

Artificial Arrangements in Reinforcement

68 pages + one appendix

Päivi Ollila, Senior Lecturer; Ruuth Tirkkonen, District Bailiff

Enforcement Office of Päijät-Häme

artificial arrangement, alignment, implementation, attachment, enforcement, Enforcement Code

In this work, 'enforcement' refers to an execution system for failures to fulfil payment and other obligations and is the responsibility of an execution authority in Finland. As a rule, a debt is charged against any assets owned by the debtor and the property of a third party may not be attached. Since a debtor may make various property arrangements solely for purposes of avoiding enforcement, which may involve 'artificial arrangements' as defined in Chapter 4, Section 14 of the Enforcement Code, this section of law entitles the bailiff to set aside assets of an arrangement aimed at avoiding enforcement, the legal form of which is not consistent with its purpose and character. In other words, a bailiff may attach third-party property if an artificial arrangement is deemed to exist and the real owner of the property is deemed to be the debtor.

The purpose of the thesis was to outline the execution procedure, especially the handling of artificial arrangements therein. Setting aside third-party ownership, with attachment on the basis of artificial arrangements, is quite rare, and the concept is not always clear even to bailiffs. The aim of this thesis is to clarify the meaning of the content of Chapter 4, Section 14 of the Enforcement Code and, on the basis of court cases, investigate current case law in this area. The matter is discussed specifically from a bailiff's point of view. Legal literature and publications, court cases, and interviews with bailiffs and their practical work and experiences of artificial arrangements have been used as sources in this study. Finally, the work discusses a real case wherein the provisions related to artificial arrangements have been applied with final decisions.

From the study, it is evident that Finnish law has strong provisions addressing the possibility of interfering with third-party property, and each case in which artificial arrangements are suspected must be processed individually and with great consideration for its circumstances, to avoid offence against the rights of a third party. Under the case law as it currently stands, the rights of a third party are well protected and it is quite rare that third-party property can be attached against the debtor's liabilities.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 ULOSOTTOMENETTELYN PÄÄPIIRTEET	8
2.1 Ulosoton määrittely	8
2.2. Ulosotto käytännössä	10
2.3 Ulosottoviranomainen	11
2.4 Ulosottomenettelyn pääpiirteet	12
2.4.1 Yleistä	12
2.4.2 Ulosoton hakeminen	14
2.4.3 Ulosottoeruste	14
2.4.4 Ulosottoerusteen lainvoimaisuus	15
2.4.5 Ulosottoerusteen vanhentuminen	17
2.4.6 Ulosmittaus	17
2.5 Ulosoton keskeiset periaatteet	18
2.6 Ulosmitatun omaisuuden myynti	20
2.7 Varojen jako ja tilitys	21
2.8 Muutoksenhaku	22
2.8.1 Itseoikaisu	23
2.8.2 Ulosottovalitus	23
2.8.3 Täytäntöönpanoriita	24
3 KEINOTEKOINEN JÄRJESTELY	25
3.1 Yleistä	25
3.2 Ulosoton piiriin kuuluva omaisuus	27
3.3 Omistusoikeusolettamat ulosotossa	28
3.4 Keinotekoisen järjestelyn sivuuttaminen prosessina	30
3.5 Keinotekoisen järjestelyn tunnusmerkit	32
3.6 Samastus	32
3.6.1 Vertailu keinotekoisien varallisuusjärjestelyn ja samastuksen välillä	33
3.7 UK 4:14:n luonteesta	33

3.8 Oikeuden väärinkäytön kiellosta	34
3.9 UK 4:14:n soveltamisedellytykset	36
3.9.1 Toissijaisuusedellytys	37
3.9.2 Keinotekoisuusedellytys	38
3.9.3 Välttelyedellytys	45
3.10 Kohtuullinen aika	46
3.11 Keinotekoinen järjestely vai valeoikeustoimi	47
3.12 Keinotekoinen järjestely vai takaisinsaanti	49
3.13 Ulosottomiehen päätöksenteko	50
3.14 Keinotekoisien varallisuusjärjestelyjen vanhentuminen	51
3.15 Oikeuskäytäntöä UK 4:14:n soveltamisesta	52
3.16 Yhteenveto keinotekoisista järjestelyistä	53
4 CASE A	55
4.1 Taustaa	55
4.2 Kiinteistön omistus	55
4.3 B:n tulot ja rakennuskustannukset	57
4.4 Samastamispäätös	58
4.5 Asian käsittely käräjäoikeudessa	59
5 LOPUKSI	63
5.1 Pohdintaa	62
5.2 Työn toteutuminen	64
LÄHTEET	66
LIITTEET	
Liite 1. Oikeustapaukset	

1 JOHDANTO

Idealisessa maailmassa kaikki maksavat velkansa vapaaehtoisesti eräpäivään mennessä. Suurin osa velallisista maksaakin velkansa ajallaan ja oma-aloitteisesti. Ilman tällaista maksumoraalia luottoyhteiskunta romahtaisi, sillä kaikkien velkojen yhtäaikainen pakkoperintä ylittäisi velkojien ja oikeuslaitoksen voimavarat. Syystä tai toisesta velkoja jää kuitenkin maksamatta. Jotta yhteiskunnan taloudellinen toiminta, kaupankäynti ja luotonanto eivät lamaantuisi, tarvitaan laiminlyötyjen maksu- ja muiden velvoitteiden pakkotäytäntöönpanojärjestelmää eli ulosottoa. (Koulu - Lindfors 2010a, 4, 135.)

Suomessa velvoitteiden pakkotäytäntöönpanosta huolehtii ulosottoviranomainen. Kihlakunnanvouti ja kihlakunnanulosottomies ovat ulosottotehtäviä hoitavia virkamiehiä. Heitä kutsutaan yleisesti ulosottomiehiksi. Ulosottomies on puolueeton virkamies, jonka tulee hoitaa täytäntöönpanotehtävät lainmukaisesti ja asianmukaisesti noudattaen heille annettuja määräyksiä. (Koulu - Lindfors 2010a, 137–138.)

Yleisesti ottaen velka saadaan periä vain velallisen omistamasta varallisuudesta. Sivullisen (ulosottolaissa muu henkilö kuin ulosoton asianosainen) omaisuutta ei saa ulosmitata. Ulosotossa noudatetaan mm. nimiperiaatetta eli omistajana pidetään lähtökohtaisesti henkilöä, jonka nimissä omaisuus on viimeksi tullut laillisella saannolla (Koulu - Lindfors 2009, 238). Aina ei kuitenkaan ole selvää, että omistaja on sama kuka laillisen oikeustoimen mukaisesti on merkitty omistajaksi. Velallinen saattaa käyttää sivulliselle kuuluvaa omaisuutta kuin omaansa ja saada siitä tulevan tuoton itselleen. Omaisuusjärjestely on voitu tehdä vain ulosoton välttelemistarkoituksessa. Tällaisessa omaisuusjärjestelyssä saattaa olla kyse keinotekoisesta järjestelystä, josta tarkemmin sääätää ulosottoaaren (UK) 4. luvun 14. §. UK 4:14 oikeuttaa ulosottomiehen sivuuttamaan ulosoton välttelyyn tähtäävän järjestelyn, jonka oikeudellinen muoto ei vastaa sen tarkoitusta ja luonnetta. Ulosottomies voi toisin sanoen ulosmitata sivullisen nimissä olevan omaisuuden, jos kyseessä katsotaan olevan keinotekoinen järjestely ja velallisen olevan omaisuuden todellinen omistaja. (Koulu - Lindfors 2009, s. 239.) Keinotekoinen järjestely on kuitenkin vasta viimesijainen keino ja ulosottoaareissa on säädetty kriteerit, joiden tulee täytyä, jotta tällainen järjestely voitaisiin todeta. Jotta keinotekoinen järjestely voitaisiin todeta tapahtuneen, on näyttötaakka tässä ulosottomiehellä, ei sivullisella.

UK 4:14:ä sovelletaan suhteellisen harvoin. Siinä näyttötaakka on aina ulosottomiehellä, ja muutenkin sen soveltamisessa tulee noudattaa tarkoin lain määräämiä kriteereitä. Myös KKO:n oikeuskäytännön valossa voidaan todeta, että omaisuuden ulosmittaamisen UK 4:14:n nojalla tulee olla varsin poikkeuksellinen menettely (Koulu - Lindfors 2009, 243).

Keinotekoisia järjestelyjä koskeva säännös ei ole ulosottokaaren helpoimmin ymmärrettäviä lainkohtia (Lindfors 2008, 323). Tämän opinnäytetyön lähtökohtana on ollut se, mitä kaikkea ulosottomiehen tulisi ottaa huomioon lähtiessään tarkastelemaan, olisiko tietyssä tapauksessa kyse keinotekoisesta järjestelystä. Päätösvalta keinotekoisien varallisuusjärjestelyn sivuuttamisesta (samastamispäätös) kuuluu pääulosottomiehen eli kihlakunnanvoudin yksinomaiseen toimivaltaan. Kuitenkin varsinaiset ulosmittaus- ja muut toimet suorittaa kihlakunnanulosottomies, ja hän valmistele ja kokoaa näytön sekä esittää ne kihlakunnanvoudille. Kihlakunnanvoudi tekee samastamispäätöksen, jos katsoo sen aiheelliseksi.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata ensin yleisesti ulosottoa, ulosottomenettelyä ja niitä periaatteita, joiden puitteissa ulosottomiesten on toimittava. Tämä selvittää sitä laajaa kontekstia, jossa ulosottotoimenpiteet tapahtuvat. Toisessa osiossa keskitytään keinotekoisiiin järjestelyihin ulosotossa: mitä ne ovat, milloin niitä käytetään, millaista näyttöä tarvitaan jne. Samalla on otettu esiin muutamia oikeustapauksia UK 4:14:n soveltamisesta, jotta saadaan käsitys Suomessa vallitsevasta oikeuskäytännöstä ko. asiassa. Oikeustapauksia on tarkasteltu lähinnä korkeimman oikeuden julkaistujen ratkaisujen valossa. Ratkaisuja tästä asiasta on vieläkin melko vähän, vaikka laki on ollut jo voimassa jonkin aikaa. Kolmannessa osiossa käsitellään tarkasti yksi todellinen tapaus, jossa samastamispäätös on tehty. Siinä kuvattu omaisuusjärjestely on todettu keinotekoiseksi järjestelyksi ja sivullisen omaisuutta on ulosmitattu ulosottovelallisen veloista.

Tässä opinnäytetyössä käytetty tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen ja tutkimusaineistona ovat oikeustieteellinen kirjallisuus ja julkaisut, oikeustapaukset, haastattelut ja ulosottomiehen käytännön työ. Tämä opinnäytetyö on tehty Päijät-Hämeen ulosottoviraston toimeksiannosta, ja sen on tarkoitus toimia oppaana, jolla pyritään helpottamaan ulosottomiehen työtä, kun hän joutuu miettimään, milloin kyseessä voisi olla keinotekoinen järjestely ja UK 4:14:ä voitaisiin soveltaa. Ulosoton pääpiirteet on kir-

joitettu lähinnä niitä lukijoita varten, jotka eivät tunne ulosottomenettelyä, johon keinotekoiset järjestelyt nimenomaan liittyvät. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös pyrkiä selvittämään keinotekoisien järjestelyiden tarkoitusta ja syventää sitä käsitteinä.

2 ULOSOTTOMENETTELYN PÄÄPIIRTEET

2.1 Ulosoton määrittely

Ulosotolla tarkoitetaan siis laiminlyödyn maksuvelvoitteen ja muun ulosottokaassa tarkoitettun velvoitteen täytäntöönpanoa, jota Suomessa hoitaa valtion viranomainen eli ulosottolaitos. Ulosoton päätehtävänä on periä maksamattomia saatavia velalliselta. Muita täytäntöönpanotehtäviä ovat mm. luovutus-, tekemis-, sietämis- ja kieltovelvoitteet. Ulosottokaassa on myös säännökset hädöstä, jolla pannaan täytäntöön velvoite muuttaa pois huoneistosta tai kiinteistöltä. (Koulu - Lindfors 2010a, 136.) Tässä työssä keskitytään käsittelemään lähinnä maksuvelvoitteiden täytäntöönpanoprosessia, sillä keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen koskee lähes aina maksuvelvoitetta.

Ulosoton tehtävänä on myös ns. rehabilitaatio, joka tarkoittaa pyrkimystä saattaa velallisen taloudellinen toimintakyky ennalleen. Ulosotto ei nykyään ole vain velan pakoperintää, vaan siinä otetaan huomioon myös inhimilliset kohtuusnäkökohdat ja yhteiskunnalle liian voimallisesta perinnästä aiheutuvat kustannukset. Käytössä on erilaisia ”pehmeitä” perintäkeinoja, kuten maksuaika, maksusuunnitelma ja maksusopimus. (Linna 2008, 18.) Täytyy muistaa, että ulosottomies on puolueeton virkamies, jonka tulee toiminnassaan ottaa huomioon sekä velallisen että velkojan etu ja valvoa myös mahdollisen sivullisen oikeutta. Ulosottomies toimii tiettyjen periaatteiden mukaisesti, joista tarkemmin jäljempänä.

Ulosotto on yksi neljästä, ja myös yleisin, maksukyvyttömyys- eli insolvenssimenettelyistä, joilla maksukyvyttömältä tai -haluttomalta velalliselta velkoja pyrkii saamaan maksun. Käytännössä tämä tapahtuu viime kädessä muuttamalla velallisen varallisuus rahaksi ja tilittämällä se velkojalle. Muita insolvenssimenettelyitä ovat konkurssi, yrityksen saneeraus ja yksityishenkilön velkajärjestely. (Koulu - Lindfors 2010b, 16.)

Ulosotto on myös yksi niistä oikeuspoliittisista keinoista, joiden tavoitteena on maksuvelvoitteiden riittävän tehokas täytäntöönpano sekä velkaantumisesta johtuvien on-

gelmien ja niiden hoitamisesta aiheutuvien kustannusten hallinta (Koulu - Lindfors 2009, 9). Ulosottomenettelyä ei saa sekoittaa velkojan harjoittamaan perintään. Velkojan perinnällä tarkoitetaan velkojan oma-aloitteisia toimia velan perimiseksi. Nämä vaihtelevat velasta muistuttamisesta (karhuamisesta) maksun laiminlyönnin julkistamiseen. (Koulu - Lindfors 2009, 5.) Järeämpiin toimenpiteisiin ei velkoja voi itse ryhtyä velan perimiseksi. Omankäden ulosotto eli itseapu on rikoslain (RL 17:9) lähes tottaalisesti kielletty. Suoritukseen pakottaminen, johon viime kädessä voi kuulua voimankäyttöäkin, kuuluu siis julkiselle vallalle. (Koulu, Havansi, Korkea-aho, Lindfors & Niemi 2002, 310.)

Ulosoton nykyiset menettelysäännökset ovat ulosottokaassa (15.6.2007/705), joka tuli voimaan vuoden 2008 alusta. Mikään uusi säännös ulosottokaari ei kuitenkaan ole, sillä ulosottolaki pienin tarkennuksin on ollut voimassa Suomessa jo vuodesta 1895 aina 1990-luvulle saakka. Sitten lakia on uudistettu vaiheittain osittaisuudistusten avulla 1996–2007. Uudistusten myötä ulosoton hakijan keinot ja toimintavaihtoehdot monipuolistuivat ja toisaalta taas velallisen oikeusturvaa parannettiin uudistuksen yhteydessä monilla tavoilla, mm. velallisen suojaa koskevia säännöksiä on jonkin verran korjattu velallisen eduksi (Töyrylä 2007, 26–27). Ulosoton "pehmeneminen" koskee kuitenkin vain rehellistä, aidosti maksuvaikeuksissa olevaa velallista. Käänteinen trendi eli tiukentuva ote sen sijaan koskee velallista, joka on ilmeisesti maksukykyinen, mutta maksuhaluton, ja jonka epäillä tekeytyvän "tyhjätaskuksi" rikoslain rajoja lähestyvillä tai ylittävillä varallisuussuhteillaan järjestelyillään. Tämä tiukentuva linja ilmeni mm. vuonna 1999 säädetystä uudistuksesta, jonka avulla ulosottomies voi syrjäyttää velkavastuun kiertämiseksi "sommiteltuja" velallisen ns. keinoitekoisia järjestelyjä (nykyinen UK4:14). (Koulu, Havansi, Korkea-aho, Lindfors & Niemi 2009.)

Ulosotossa tulee sovellettavaksi myös muita lakeja kuin ulosottokaarta joissakin tapauksissa; esimerkiksi verojen ja muiden julkisoikeudellisten maksujen perinnässä sovelletaan lakia verojen ja maksujen täytäntöönpanosta, VeroTPL (706/2007), sakon ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta säädetään sakon täytäntöönpanosta annettussa laissa SakkoTPL (672/2002) ja lapsia koskevissa asioissa lapsen huoltoa ja tapamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annettu laki ja asetus (619/1996 ja 729/1996). (Linna 2008, 20.) Lisäksi tulee vielä joukko muita lakeja ja

asetuksia mm. rajat ylittävässä ulosotossa. Näistä mainittakoon esimerkiksi Bryssel I -asetus ja Luganon yleissopimus.

2.2 Ulosotto käytännössä

Suomalainen ulosottojärjestelmä käsittelee vuosittain noin 250 000 yksittäistä velallista (Valtakunnanvoudinvirasto, 2012), joista noin 85–90 % on luonnollisia henkilöitä, eli yhtiöiden ym. juridisten henkilöiden osuus velallisista on vain 10–15 %. Vuosittain erillisiä ulosottohakemuksia käsitellään 2–3 miljoonaa ja ulosmittauksia tehdään vuosittain lähes 200 000, joista yli kolmannes kohdistuu palkkaan tai vastaavaan toistuvaistuloon. Muut ulosmittaukset ovat harvinaisia. Joka viidestoista suomalainen joutuu vuosittain ulosoton velalliseksi. Valtaosa heistä on ulosoton vakioasiakkaita: yli puolet heistä on kahteen tai useampaan kertaan ulosoton piirissä. Suurin osa velallisista on luonnollisia henkilöitä ja jokaisella velallisella on keskimäärin viisi velkaa ja vastaavasti viisi velkojaa. Velkojana on useimmiten julkisyhteisö (mm. Verohallinto). Ulosotto ei ole pelkästään velan perintää, vaan mm. maksuvelvollisuuden ohella hallinnan siirtämisen tai luovuttamisen velvollisuudet ja tietynlaiset passiiviset velvollisuudet joko pidättymisen tai sietämisen muodossa kuuluvat ulosoton kautta pakkoteutettaviin toimiin. Rahavelat ja vastaavasti ulosmittaus hallitsevat yli 95-prosenttisesti ulosottoa. (Koulu ym. 2002, 307.)

Ulosotto on insolvenssimenettelyistä tehokkain, sillä sen avulla saadaan perittyä noin viidennes saatavista. Tosin perintä tapahtuu useimmiten siten, että velallinen maksaa välttääkseen varsinaisen täytäntöönpanon (ulosmittaamalla velallisen palkkatuloa tai myymällä hänen varallisuuttaan). Täytäntöönpanolla saadaan vain häviävän pieni osuus. Koska perittävät määrät ovat pienehköjä, yksittäistä ulosottoasiaa ei keskimäärin käsitellä kovin kauan, asiat ovat aktiiviperinnässä puolesta vuodesta vuoteen. (Koulu - Lindfors 2009, 14.)

Vuonna 2010 erikoisperinnän (ulosoton ongelmavelallisiin kohdistuva perintä) kautta perittiin noin 14 miljoonaa euroa. Osa erikoisperinnän tuloksesta syntyy myös siten, että erikoisperinnän kautta löytynyttä omaisuutta osoitetaan muille ulosottoviranomaisille myytäväksi tai ulosmitattavaksi. Lisäksi varoja tilitetään muun muassa konkursipesille. (Koulu ym. 2009.)

Ulosottolaitoksen menot, jotka siis valtio kustantaa, ovat viime vuosina olleet noin 90 miljoonan euron tasoa. Hieman yli puolet menoista katetaan asianosaisilta perittäville säädännäisillä ulosottomaksuilla. (Koulu ym. 2009.)

Pitkän taloudellisen korkeasuhdanteen aikana velallisten määrä on laskenut noin puoleen 1990-luvun puolenvälin huippuluvuista pysyen melko tasaisesti noin 250 000:ssa (luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt yhteensä). Euromääräinen perimistulos sen sijaan on kasvanut vuosi vuodelta. Vuonna 2011 rahatilitykset ulosottoon olivat noin miljardi euroa. Perimistulos parantui edellisvuodesta yli 100 miljoonaa euroa. Tulosta kasvattivat muun muassa lisääntyneet kiinteistöjen ja asunto-osakkeiden myynnit sekä toistuvaistulon ulosmittaukset. Vuonna 2011 uutena asiana on havaittavissa perintäkuluja määrän huomattava kasvu. Kun vuonna 2010 ulosottoon saapui noin 130 000 pelkästään perintäkuluja sisältävää asiaa, oli vuoden 2011 vastaava luku noin 220 000 eli noin 70 prosenttia enemmän. Tämä luku on edelleen kasvussa ja oli tammikuussa 2012 yleisin ulosottoasianimike. (Valtakunnanvoudinvirasto 2012.)

2.3 Ulosottoviranomainen

Suomessa velvoitteiden pakkotäytäntöönpanosta huolehtii ulosottoviranomainen. Kihlakunnanvoudin ja kihlakunnanulosottomies ovat ulosottotehtäviä hoitavia virkamiehiä. Yleisesti käytetään nimitystä ulosottomies. Tässä työssä ulosottomiehellä tarkoitetaan molempia, ellei kysymyksessä ole kihlakunnanvoudin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluva tehtävä.

Kihlakunnanulosottomies hoitaa valtaosan käytännön ulosottoasioista. Kunkin velallisen kaikki ulosottoasiat on keskitetty yhdelle ulosottomiehelle, ns. vastaavalle ulosottomiehelle, jollaisena yleensä toimii velallisen kotipaikan ulosottomies. Velalliset jaetaan yleensä sukunimen mukaan aakkosittain (esim. Aa-Hi) tietyille ulosottomiehelle. Yhden ulosottomiehen vastuualuetta kutsutaan rooteliksi. Vastaavalla ulosottomiehelle on toimivalta hoitaa velallisen ulosottoasioita kaikkialla Suomessa.

Kihlakunnanvoudit ovat oikeustieteellisen tutkinnon suorittaneita ja heidän vastuulleen kuuluvat juridisesti vaativimmat asiat. Kihlakunnanvoudin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvat tehtävät on lueteltu UK 1:9:ssä, esim. asunto-osakkeiden myynti. Kihlakunnanvoudit ohjaavat ja valvovat esimiehinä kihlakunnanulosottomiesten työtä.

Ulosoton keskushallintoa hoitaa valtakunnanvoudinvirasto, jonka päällikkö on valtakunnanvouti. Viraston tehtäviä ovat hallinnollinen ulosottotoimen johto, ohjaus ja valvonta. Erityisenä tehtävänä on huolehtia ulosottolaitoksen palvelujen alueellisesta saatavuudesta. (Valtakunnanvoudinvirasto 2012)

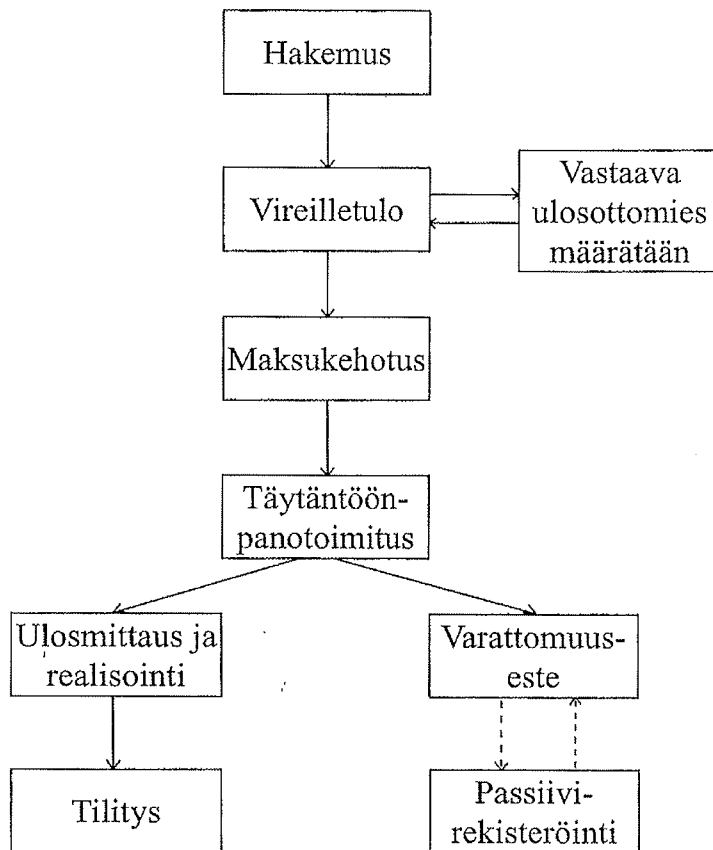
Oikeusministeriö säilyttää jatkossakin ulosottotoimen strategisen ja talousarviosuunnittelun, toimitilakysymykset ja säädösvalmistelun. Valtakunnanvoudinvirasto avustaa ministeriötä näissä tehtävissä. Ulosotto-organisaatio kuuluu sekä valtakunnanvoudinviraston että paikallisten ulosottoviranomaisten osalta oikeusministeriön hallinnonalaan. (Koulu ym. 2009.)

Kaikissa kansainvälisen täytäntöönpanokelpoisuuden tapauksissa itse ulosoton suorittavat täytäntöönpanomaan omat ulosotto- tms. viranomaiset tuon maan oman pakko-täytäntölainsäädännön mukaan. Ei siis käy, että suomalainen ulosottomies toimisi ulkomailta edes tuon maan "ulosottolain" saati Suomen ulosottokaaren mukaisesti tai ulkomainen täytäntöönpanoviranomainen Suomessa edes Suomen ulosottokaaren mukaisesti. (Koulu ym. 2009.)

2.4 Ulosottomenettelyn pääpiirteet

2.4.1 Yleistä

Ulosottosian yleiset menettelysäännökset on pääsääntöisesti koottu UK 3 -lukuun. Tässä pääpiirteittäinen kaavio ulosottomenettelyn kulusta:

Kuva 1. Ulosottomenettelyn pääpiirteittäinen kulku (Koulu - Lindfors 2010a, 158)

Tässä kaaviossa on kuvattu ns. tavallista eli lain oletukseksi asettamaa täysimääräistä ulosottomenettelyä. Velallinen ei voi vaikuttaa juurikaan ulosottomenettelyn kulkuun. (Koulu - Lindfors 2009, 130.) Velkoja voi valita haluaako hän, että toimitetaan tavallinen ulosotto vai suppea ulosotto. Suppeassa ulosotossa ulosottotoimet voivat kohdistua vain sellaiseen velallisen omaisuuteen, jota ei tarvitse muuttaa rahaksi, esimerkiksi velallisen palkkatuloon. Ulosottomiehellä ei ole normaalia velallisen omaisuuden etsiskelyvelvoitetta, vaan ulosottomies tyytyy tarkistamaan vain tietyistä rekistereistä ilmi käyvät tiedot velallisen omaisuudesta. (Koulu - Lindfors 2010b, 171–172.) Tavallisessa ulosotossa velkoja voi vielä pyytää passiivirekisteröintiä, mikäli hän ei saa suoritusta saatavalleen ulosotossa. Passiivisaatavana velkojan saatava on tavallaan odottamassa, jos velallinen saisi lisää omaisuutta myöhemmin. Ulosottomiehellä ei ole velvollisuutta etsiä velallisen omaisuutta, mutta jos ulosottomies kuitenkin havaitsee sattumalta tai muun ulosottoasian yhteydessä velallisella ulosmittauksen kohteeksi so-

pivaa omaisuutta, omaisuus voidaan ulosmitata myös passiivisaatavan suorittamiseksi. (Koulu - Lindfors 2010b, 176). Passiivirekisteröintiä ei voi pyytää suppeassa ulosotossa.

2.4.2 Ulosoton hakeminen

Ulosottomenettely alkaa hakemuksen jättämisellä ulosottovirastolle. Hakemuksesta tulee ilmetä mm. hakijan eli velkojan ja vastaajan eli velallisen asianosaistiedot, saatava ja ulosottoeruste. (Koulu - Lindfors 2010a, 143).

Ulosottoeruste on aina oltava, jotta ulosotto voi käynnistyä. Poikkeuksena tähän ovat VeroTPL:ssa tarkoitetut asiat (verot, julkiset maksut tai muut julkiset saatavat), joille ei ulosottoerustetta tarvita, vaan ne ovat suoraan täytäntöönpantavissa (Linna 2008, 48). Velkoja ei voi suoraan hakea saatavansa ulosottoa; vaan hänen on ensin hankittava siitä ulosottoeruste täytäntöönpanoa varten.

2.4.3 Ulosottoeruste

Ulosottoeruste tarkoittaa asiakirjaa, jossa jokin velvoite on asetettu tai turvaamistoimipäätös on annettu. Ulosottoerusteiden luettelo on mainittu UK 2:2:ssa. Ulosottoerusteita ovat tuomioistuimen tuomio riita- tai rikosasiassa, tuomioistuimen turvaamistoimipäätös, välitystuomio ja välitystuomiolla vahvistettu sovinto, ulosottomiehen tekemä tilityspöytäkirja osamaksukauppa-asiassa, vahvistettu elatusapupolimus ja muu laissa ulosottoerusteeksi säädetty sitoumus tai saamistodiste, hallintotuomioistuimen päätös ja muun viranomaisen päätös hallintolainkäyttöasiassa, ”ylemman” hallintoviranomaisen päätös ja ”alemman” hallintoviranomaisen päätös, jos sellaisen päätöksen täytäntöönpanosta ulosottokaaren järjestyksessä säädetään muussa laissa. (Linna 2008, 48.)

Ulosottoerusteesta tulee selvästi käydä ilmi, kuka on velkoja ja kuka velallinen. Ulosotossa voidaan panna täytäntöön vain sille ulosottoerusteessa mainitulle henkilölle määrätty velvoite, jota vastaan täytäntöönpanoa haetaan. Hypoteekkituomion (kiinnitettyyn kiinteistöön kohdistuva velkomus) nojalla täytäntöönpano voidaan kohdistaa velan vakuutena olevaan kiinteistöön sen omistussuhteista riippumatta. Ulosottoerusteesta täytyy käydä myös selvästi ilmi millainen velvoite vastaajan suoritettavaksi on määrätty. Tuomio on täytäntöönpanokelpoinen vain, jos siinä asetettu velvoite on

edelleen voimassa, toisin sanoen maksettavaksi vahvistettu saatava ei ole lakannut esimerkiksi maksun tai vanhentumisen vuoksi. (Koulu - Lindfors 2010b, 168–169.)

Lisäksi ulosottolaissa on säännöksiä, joiden nojalla ulosottomies työssään voi jopa ilman ulosottoperustetta suorittaa välittömän "oheisulosoton". Ulosoton joustava tehokkuus vaatii, että joissakin tilanteissa voidaan vireillä olevan ulosottomenettelyn "sisällä" toimittaa tätä ulosottoa johdannaisesti palveleva ulosotto. Tällaisista täytäntötoimista on yleisluonteinen maininta UK 2:1.2:ssa: "Ulosottomies saa ilman eri ulosottoperustetta panna täytäntöön ulosottomenettelystä johtuvia velvoitteita". Nämä eivät siis perustu mihinkään määräykseen kyseisen pääulosoton ulosottoperusteessa, vaan sen sijaan on oltava nimenomainen tyyppitilannekohtainen salliva lainsäädännös. Tyypillisiä tällaisia ilman ulosottoperustetta täytäntöön pantavia velvoitteita ovat esimerkiksi ulosottokulut ja panttivelkojan vaadeliityntä. (Koulu ym. 2009.)

2.4.4 Ulosottoperusteen lainvoimaisuus

Lainvoimaisuudella tarkoitetaan sitä, ettei tuomioon enää voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin, jolloin ainoastaan ylimääräinen muutoksenhaku on mahdollinen. Jos tuomio on lainvoimainen, se voidaan panna täytäntöön ilman ehtoja. (Linna 2008, 50).

Ulosotto on lainvoiman puuttumisesta huolimatta sallittu, tosin yleensä tietyin etenemisrajoituksin tai lisäedellytyksin. Näillä rajoituksilla yms. lainsäätäjät haluaa turvata, ettei muutoksenhaku kävisi täytäntöönpanototeutuksen seurausvaikutusten takia tosiasiassa hyödyttömäksi. (Koulu ym. 2009.)

Lainvoimaisuuden kannalta ulosottoperusteet voidaan laittaa täytäntöön seuraavasti:

Lainvoimainen tuomio ja siihen rinnastettu tuomio

Lainvoimainen tuomio pannaan täytäntöön hakijalta vakuutta vaatimatta eikä vastaaja voi vakuudella estää täytäntöönpanoa. Myöskään ylimääräinen muutoksenhaku ei estä lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanoa, paitsi jos tuomioistuin antaa keskeytysmääräyksen (UK 2:3). Lainvoimaiseen tuomioon rinnastettavia tuomioita ovat mm. tuomioistuimen vahvistama sovinto ja välitystuomio. Myös elatusaputuomio voidaan laittaa heti täytäntöön, muutoksenhausta huolimatta. (Linna 2009, 50–51.)

Lainvoimaa vailla oleva tuomio

Lainvoimaa vailla oleva käräjäoikeuden tuomio, jossa on asetettu maksuvelvoite, saadaan panna täytäntöön, jollei velallinen aseta vakuutta hakijan saatavasta, ulosottomaksusta ja mahdollisista täytäntöönpanokuluista. Ulosmitattu omaisuus saadaan myydä ilman velallisen suostumusta vain, jos omaisuuden arvo alentuu nopeasti tai omaisuuden hoitokulut ovat korkeat ja hakija asettaa vakuuden myynnin mahdollisesti aiheuttamasta vahingosta ja täytäntöönpanokuluista. Jollei hakija aseta vakuutta, ulosmittaus voidaan peruuttaa. Kertyneet varat saadaan tilittää vakuutta vastaan. (UK 2:5.) Lainvoimaa vailla oleva käräjäoikeuden tuomio, jossa vastaaja veloitetaan luovuttamaan hakijalle määrätty irtain omaisuus, saadaan panna täytäntöön, jos hakija asettaa vakuuden omaisuuden takaisin antamisesta ja täytäntöönpanokuluista (UK 2:7).

Lainvoimaa vailla olevaa muuta velvoitetta koskeva käräjäoikeuden tuomio saadaan panna täytäntöön, jollei muutoksenhaku tule täytäntöönpanon vuoksi hyödyttömäksi ja jos hakija asettaa vakuuden tuomion kumoamisesta tai muuttamisesta aiheutuvan korvausvelvollisuuden ym. kulujen varalta (UK 2:8). Esimerkiksi lainvoimaa vailla oleva osamaksutilityspöytäkirja pannaan täytäntöön samoilla edellytyksillä ja samalla tavalla kuin lainvoimaa vailla oleva käräjäoikeuden maksutuomio. Muutoksenhaku turvaamistoimipäätökseen ei estä täytäntöönpanoa, mutta muutoksenhakemusta käsittelevä tuomioistuin voi antaa keskeytysmääräyksen. Väliaikaiseen turvaamistoimiratkaisuun ei voida hakea muutosta. (Linna 2008, 53.)

Lainvoimaa vailla oleva hovioikeuden tuomio, jonka osalta muutoksenhakuun tarvitaan valituslupa, pannaan täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio. Kertyneet varat saadaan kuitenkin nostaa vain vakuutta vastaan (UK 2:10).

Yksipuolinen tuomio

Lainvoimaa vailla oleva yksipuolinen tuomio pannaan täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio (UK 2:9).

2.4.5 Ulosottoperusteen vanhentuminen

Ulosottoperuste, jossa luonnolliselle henkilölle on määrätty maksuvelvollisuus, on täytäntöön pantavissa pääsääntöisesti 15 vuoden ajan. Jos myös velkoja on luonnollinen henkilö, ulosottoperuste on täytäntöön pantavissa 20 vuoden ajan. Myös sellaiseen rikokseen perustuvaa korvaussaatavaa, josta velallinen on tuomittu vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun, koskee 20 vuoden määräaika. Oikeushenkilön maksuvelvolliseksi asettavat tuomiot ovat täytäntöön pantavissa periaatteessa ikuisesti, jos niissä vahvistettua saatavaa ei päästetä aineellisoikeudellisesti vanhentumaan. Ulosottomiehen tulee tutkia, että ulosottoperuste täyttää edellä mainitut täytäntöönpanokelpoisuuden edellytykset. (Koulu - Lindfors 2010a, 142.) Saatava on perittävässä vielä määräajan viimeisenä päivänä. UK 2:26:ssa on vielä säännökset määräajan jatkamisesta 10 vuodella. Kysymys on poikkeuksellisesta määräajan jatkamisesta silloin, kun velallinen on alkuperäisen määräajan kuluessa olennaisesti vaikeuttanut velkojan maksunsaantia. (Ulosotto 2012).

Aikaisemmin oikeusjärjestyksemme ei tuntenut tuomiota tai muuta ulosottoperustetta koskevaa vanhentumista. Vanhentumissäännöksen tarkoituksena on estää elinikäinen tai kohtuuttoman pitkäkestoinen ulosotto. (Kukkonen 2007a, 44.)

2.4.6 Ulosmittaus

Ulosottomies voi ulosmitata kaikenlaista ulosmittauskelpoista velallisen omistuksessa olevaa omaisuutta. Sivullisen omaisuutta ei pääsääntöisesti saa ulosmitata. Esine, oikeus tai varallisuuserä on ulosmittauskelpoinen, jos se voidaan yksilöidä, sillä on taloudellista arvoa eikä sen luovuttamista ole laissa kielletty. Turhan ulosmittauksen kielto kuitenkin estää aivan vähäarvoisen omaisuuden ulosmittaamisen. Kaikkea velallisenkaan ulosmittauskelpoista omaisuutta ei voida ulosmitata, sillä velallista suojaa ns. erottamisetu. Sillä tarkoitetaan sitä, että velallisen elämisen ja toimeentulon takia välttämättömät esineet on jätettävä ulosmittaamatta, esim. tavanomainen koti-irtaimisto, koulu ja opiskelutarvikkeet ja tarpeelliset työvälineet. (Koulu - Lindfors 2010b, 178–179.)

Pääsääntöisesti ulosottomies ei voi siis mitata sivullisen omaisuutta. Joskus kuitenkin näin voidaan tehdä. Esimerkiksi yhteisomistuksessa oleva esine tai kiinteistö voidaan ulosmitata. Myös kokonaan sivullisen omistuksessa oleva omaisuus voidaan ulosmita-

ta, jos katsotaan, että omistusjärjestely on tehty näennäisesti vain ulosoton välttämiseksi. Tätä kutsutaan keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamiseksi ulosotossa. (Koulu - Lindfors 2010b, 178–179.)

Esineoikeuden sääntöjen avulla ratkaistaan erimielisyydet siitä, kenelle tietty omaisuus (esim. auto, jonka ulosmittaamista harkitaan) kuuluu. Säännöt ilmoittavat, onko auto tullut velallisen varallisuuspiiriin osaksi vai onko se siirtynyt siitä pois sivullisen omistukseen. Aina varallisuuspiirien aineelliseen määrittelyyn esineoikeuden kautta ei ole aikaa, vaan joudutaan turvautumaan lakisääteisiin olettamuksiin eli presumptioihin. Niillä on ulosotossa suuri merkitys menettelyn joutuisuusvaatimuksen kannalta. Tällaisessa presumptiossa tietyistä ulkonaisesti havaittavasta seikasta (esim. esineen hallinnasta) päätellään, että varallisuuserä kuuluu velalliselle ja se on ulosmitattavissa hänen velastaan. Sen, joka kiistää olettamien, on näytettävä omistuksensa toteen. (Koulu - Lindfors 2010a, 12).

Ulosmittauksessa omaisuuden katsotaan nimiperiaatteen mukaan kuuluvan sille, kenen nimissä se on. Ulosmittauksessa voidaan kuitenkin toimia nimiperiaatteen vastaisesti, mikäli ulosottomies katsoo, että sivullisen omistusoikeus perustuu keinotekoiseen järjestelyyn tai valeoikeustoimeen, ja että velallinen on omaisuuden todellinen omistaja (Palm 2003, 47).

Ulosottokaassa säädetään järjestyksestä, jossa erilajista omaisuutta ulosmitataan. Ensin ulosmitataan velallisen käteinen raha, pankkitilillä olevat varat ja hänen palkkansa tai eläkkeensä. Jos tällaisia varoja ei ole tai ne eivät riitä velkojen maksuun, ulosmitataan irtainta omaisuutta, esimerkiksi henkilöauto. Jos velat eivät vielääkään tule täysin maksetuiksi, voidaan ulosmitata kiinteää omaisuutta. Viimeiseksi ulosmittausjärjestyksessä jätetään omaisuus, jota velallinen tarvitsee vakituiseksi asunnokseen tai välttämätöntä toimeentuloa varten. Siten esimerkiksi kesämökkikiinteistö ulosmitataan ennen kiinteistöä, jolla velallinen asuu. (Koulu - Lindfors 2010b, 179–180.)

2.5 Ulosoton keskeiset periaatteet

Ulosottomenettelyssä on noudatettava ulosottokaassa mainittuja periaatteita. Periaatteet on lueteltu UK 1:19:ssä, jonka mukaan ulosottoimet tulee suorittaa puolueettomasti, joutuisasti, tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti, asianmukaisesti, tarpeetonta

haittaa aiheuttamatta sekä vastaajan omatoimisuutta ja asianosaisten sovinnollisuutta edistävällä tavalla. (Linna 2008, 44.)

Näistä lain mainitsemista periaatteista on muotoutunut Linnan (2008, 44–46) mukaan seuraavanlaiset periaatteet, joita ulosottoimissa on noudatettava:

Laillisuusperiaate

Laillisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että ulosotto on julkisen vallan käyttämistä ja siinä tulee noudattaa tarkoin ulosottokaarta ja muita lakeja (Linna 2008, 44). Ulosottomies ei saa toimia omaksi tai toisen hyödyksi eikä muutoinkaan sopimattomasti tavalla, joka on omiaan horjuttamaan luottamusta ulosottoimen asianmukaisuuteen tai puolueettomuuteen (UK 1:21). Tällä tarkoitetaan sitä, että ulosoton on paitsi oltava asianmukaista myös näytettävä siltä.

Virallisperiaate

Tällä tarkoitetaan sitä, että ulosottomies huolehtii oma-aloitteisesti menettelyn etenemisestä, selvityksen hankkimisesta päätöstensä perustaksi sekä asianosaisten ja sivullisten oikeuksista (Lindfors 2010, 10).

Tehokkuusperiaate

Tehokkuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että täytäntöönpanotehtävät on hoidettava joutuisasti, tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti ilman aiheetonta viivytystä.

Summaarisuusperiaate

Ulosottomenettely on ns. suppeatutkintaista menettelyä. Ulosotossa voidaan edetä, jollei väitteitä tai vaatimuksia esitetä eikä myöskään ulosottomies huomaa selvittämistä vaativia seikkoja (Linna 2008, 45).

Attraktioperiaate

Attraktioperiaate tarkoittaa, että ulosottomies voi ratkaista ulosottomenettelyn yhteydessä syntyvät oikeus- ja näyttökysymykset, vain poikkeuksellisesti voidaan antaa osoitus välioikeudenkäyntiin eli täytäntöönpanoriitaan (Lindfors 2010, 10).

Asianmukaisuusperiaate

Tällä tarkoitetaan, että ulosottomiehen on toimittava asianmukaisesti ja puolueettomasti (Lindfors 2010, 11). Tähän kuuluu mm. menettelyllisen oikeusturvan takeet, kuten asianosaisten ja sivullisten kuuleminen, ulosottomiehen päätöksenteon laadukkuus sekä ulosoton oikeussuojakeinojen, kuten valituksen, mahdollisimman laaja käytettävyys. (Linna 2008, 45).

Avoimuusperiaate

Avoimuutta ilmentää lähtökohtainen ulosottoasioiden julkisuus sekä ulosottomiehellä oleva neuvontavelvollisuus (Linna 2008, 46).

Suhteellisuusperiaate

Suhteellisuusperiaate tarkoittaa keinojen ja päämäärien oikeasuhtaista mitoittamista. Useasta käytettävästä keinosta tulee valita se, joka aiheuttaa vähiten haittaa. (Linna 2008, 46.)

Periaatteet ohjaavat monien ulosottokaaren detaljisäännösten tulkintaa. Ne ohjaavat myös sen laajan harkintavallan käyttämistä, jonka ulosottokaari ulosottomiehelle yksittäisessä ulosottoasiassa suo. Periaatteet toimivat joskus myös ratkaisuperusteina silloin, kun ulosottokaari ei sisällä määräyksiä tilanteen varalta. (Koulu - Lindfors 2009, 44).

2.6 Ulosmitatun omaisuuden myynti

Sen jälkeen kun omaisuus on ulosmitattu, se muutetaan rahaksi. Ulosmitattua omaisuutta ei luovuteta velkojalle ”maksuksi”, vaan myydään ulosottokaarella säädetyssä järjestyksessä. Ulosmitattu omaisuus myydään UK 5:1:n mukaan joko huutokaupalla

tai vapaalla myynnillä. Huutokauppa tarkoittaa sitä, että myynnin toimittaa ulosottomies itse ja että myyntimuotona on tällöin julkinen huutokauppa. Kaikki muut ulosotokaassa tarkoitetut myynnit ovat vapaita myyntejä. Huutokaupamenettelystä säädetään suhteellisen yksityiskohtaisesti, kun taas vapaa myynti jää menettelyltään harkinnalliseksi ja tilannekohtaisesti joustavaksi. Ulosottomiehen tulee harkita, myykö hän omaisuuden huutokaupalla vai vapaasti. Huutokauppa on aina sallittu, mutta vapaata myyntiä koskevat tietyt edellytykset (UK 5:75–77). Silloin kun vapaan myynnin edellytykset täyttyvät, ulosottomiehen tulee tehdä valinta sen mukaan, kumpi myyntimuoto tuottaa paremman myyntituloksen. Huomioon otetaan odotettavissa oleva kauppahinta, myyntikustannukset ja myynnin vaatima aika (UK 5:2.1). (Linna 2008, 157.) Myyntiä voidaan lykätä, jos se myöhemmin toimitettuna todennäköisesti tuottaisi paremman kauppahinnan tai omaisuudesta saatava tuotto, esim. vuokratulot, riittävät kohtuullisessa ajassa tuottamaan velkojalle suorituksen (Koulu - Lindfors 2010a, 152).

Myyntitavan valinnasta voidaan valittaa myynnin jälkeen, mutta kynnys valituksen menestymiseen on korkea. Tällä pyritään siihen, ettei jo toimitettuja myyntejä kumotaisi spekulatiivisilla perusteilla. (Linna 2008, 157.)

Ennen ulosmitatun omaisuuden myyntiä ulosottomiehen tulee tehdä ns. vaadeselvitely eli selvittää, onko velkojalla panttioikeus omaisuuteen tai kohdistuuko omaisuuteen muita oikeuksia, esimerkiksi vuokraoikeutta. Kun omaisuuteen kohdistuvat oikeudet on selvitetty, ulosottomies laatii asianosaisluettelon. Asianosaisluettelo laaditaan aina myytäessä kiinteistöä ja muun omaisuuden osalta silloin, kun omaisuuteen kohdistuu pantti- tai muita oikeuksia tai ulosottomies pitää muusta syystä asianosaisluettelon laatimista tarpeellisena. (Koulu - Lindfors 2010a, 153).

2.7 Varojen jako ja tilitys

Kun ulosmitattu omaisuus on myyty ja ostaja on maksanut kauppahinnan ulosottomiehelle, kertyneet varat jaetaan ja tilitetään velkojille. Aina ei tietenkään tarvita myyntivaihetta, esimerkiksi jos kyseessä on palkan ulosmittaus. Tavallista on, että velalliselta peritään ulosotossa useita saatavia. Tällöin kertyneet varat jaetaan velkojille etuoikeusjärjestyksessä. Ulosotokaaren lisäksi etuoikeussäännöksiä on muissakin laeissa, esimerkiksi velkojien maksunsaantijärjestyksestä annetussa laissa. Silloin kun velalliselta peritty määrä ei kerralla riitä kaikkien saatavien maksamiseen, etuoi-

keudettomille eli ns. tavallisille saataville maksetaan suorituksia saatavien suuruuden mukaisessa suhteessa. (Koulu - Lindfors 2010a, 157.)

Kun ulosottomies on päättänyt varojen jaosta, varat tilitetään eli maksetaan velkojille. Eräissä tilanteissa (esim. jos ulosottooperuste ei ole lainvoimainen) velkojan on asetettava vakuus (ns. tilitysvakuus) ennen kuin varat voidaan maksaa hänelle. Vakuutta vastaan suoritettu tilitys on ehdollinen. Tilitys on lopullinen silloin, kun se suoritetaan ilman velkojalta vaadittavaa vakuutta. Lopullisesti tilitettyjä varoja velkoja ei pääsääntöisesti joudu palauttamaan, vaikka ulosotossa olisi tapahtunut jokin virhe ja esimerkiksi ulosmittaus voitaisiin kumota sen vuoksi. Jos velkojan saatava ei tule kokonaisuudessaan suoritetuksi, koska velalliselta ei ole voitu ulosmitata enempää omaisuutta, lopputilityksen lisäksi annetaan estetodistus. Tällöin velkoja voi pyytää saatavansa merkitsemistä ulosottorekisteriin passiivisaatavaksi. (Koulu - Lindfors 2010a, 157–158.)

Jos tilitystä ei voida syystä tai toisesta heti tehdä (esim. lainvoimaa vailla oleva ulosottooperuste), ulosottomies tallettaa säilytettävät varat virkavarojen tilille. Jos varoja on enemmän kuin 10 000 euroa, ulosottomiehen tulee kuuden viikon kuluessa tallettaa ne erikseen luottolaitokseen korkoa kasvamaan. Koron saa se, jolle varat lopulta tilitetään. Jos velkojan tilitysosoitetta ei tiedetä, varat säilytetään hänen lukuunsa 10 vuotta, jonka jälkeen ne menevät valtiolle. (Linna 2008, 205–207.)

2.8 Muutoksenhaku

Kaikissa ulosottomenettelyn vaiheissa ulosottomies tekee päätöksiä ja toimenpiteitä, jotka vaikuttavat asianosaisten välillä sivullistenkin oikeuksiin. Koska ulosotto on summaarista (suppeatutkintaista) menettelyä, ulosottomies joutuu tekemään päätöksensä ilman laajamittaista selvitystä ja joutuisuusvaatimuksen edellyttämällä tavalla ripeässä tahdissa. Tämä lisää virheiden mahdollisuutta. Ulosottomiehen päätöksen taustalla oleva selvitysaineisto saattaa olla puutteellista, ulosottomies saattaa arvioida aineistosta ilmeneviä tosiseikkoja väärin tai tulkita lakia virheellisesti. Ulosottomenettelyn virhealttiuden kompensoimiseksi vaaditaan tehokas oikeussuojajärjestelmä. (Koulu - Lindfors 2010a, 159.) Tähän oikeussuojajärjestelmään kuuluvat täytäntöönpanoriita, ulosottovalitus ja itseoikaisu. Itseoikaisun käyttöönoton myötä (1996) ulosotossa on käytössä siis neliportainen muutoksenhakujärjestelmä, ulosottomies–alioikeus–hovioikeus–korkein oikeus (Töyrylä 2007, 25).

Valittaa voi myös itse ulosottoperusteesta, mutta sitä ei katsota varsinaiseksi ulosoton oikeussuojakeinoksi, sillä siinä muutoksenhaussa noudatetaan pääsääntöisesti oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, ei ulosottokaaren.

2.8.1 Itseoikaisu

Ulosottomies voi itseoikaisuna korjata asiavirheen tai laadituissa asiakirjoissa tms. olevat kirjoitus- ja laskuvirheet. Toimivalta päättää itseoikaisusta kuuluu kihlakunnanvoudin yksinomaiseen toimivaltaan. Aloite virheen oikaisemisesta voi tulla asianosaisilta, sivulliselta tai ulosottomieheltä itseltään. Ulosottomiehen tulee oikaista selvä ja ilmeinen asiavirhe viipymättä sen jälkeen, kun hän on saanut siitä tiedon. Asiavirheen oikaisu edellyttää, että ulosottomiehen toimi on tai päätös perustuu *selvästi* virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen taikka *ilmeisen* väärään lain soveltamiseen (UK 10:1.1). (Koulu - Lindfors 2010a, 160; Linna 2008, 242.)

Ulosottomiehen tulee viipymättä oikaista tekemässään päätöksessä tai asiakirjassa oleva kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu niihin rinnastettava selvä virhe (esimerkiksi atk-virhe). Kirjoitusvirhe tulee – asiavirheestä poiketen – korjata ulosottoasian vireilläolon päättymisen jälkeenkin, ja toimien lainvoimaisuudesta riippumatta. (Linna 2008, 244.)

2.8.2 Ulosottovalitus

Ulosottovalituksella voidaan hakea muutosta ulosottomiehen päätöksiin ja tosiasiallisiin täytäntöönpanotoimiin. Valitusoikeus on kaikilla, joiden oikeutta tehty päätös tai toimi koskee. Valituksen tekijällä on kuitenkin oltava oma intressi asiassa. Toisen oikeuksien loukkaamisesta ei pääsääntöisesti voi valittaa. Valitus on tehtävä kolmen viikon määräajassa. Määräajan alkaminen vaihtelee eri tilanteissa; se voi alkaa myynnin toimittamisesta, toimituksen tai päätöksen tekemisestä tai tiedoksisaannista. Jos valitusta ei tehdä määräajassa, kyseinen päätös tai toimenpide tulee lainvoimaiseksi, eikä siihen voida enää hakea muutosta. (Koulu - Lindfors 2010a, 160–161.)

Ulosottovalitus tehdään kirjallisesti ja se osoitetaan käräjäoikeudelle. Valitus toimitetaan kuitenkin ulosottoviranomaiselle, joka liittää siihen oman lausumansa asiasta ja toimittaa sitten asiakirjat käräjäoikeudelle. Ulosottovalituksen tekeminen ei sellaisenaan keskeytä ulosottomenettelyä. Käräjäoikeuden tulee erikseen päättää, keskeyte-

täänkö menettely ja missä laajuudessa keskeytys toteutetaan. Valituksentekijän kannattaa siksi aina pyytää ulosottomenettelyn keskeyttämistä. (Koulu - Lindfors 2010a, 161–162.)

Kaikki käräjäoikeudet eivät ole toimivaltaisia käsittelemään ulosottovalituksia, vaan ulosoton muutoksenhakuasiat on keskitetty 19 käräjäoikeuteen. Käräjäoikeuden ratkaisusta voidaan valittaa hovioikeuteen ja hovioikeuden ratkaisusta vielä korkeimpaan oikeuteen, jos se antaa asiassa valitusluvan. (Koulu - Lindfors 2010a, 159.)

2.8.3 Täytäntöönpanoriita

Eräissä tilanteissa ulosottomenettelyssä syntynyt riitaisuus voidaan siirtää tuomioistuimen ratkaistavaksi välioikeudenkäynnissä. Tämä täytäntöönpanoriidaksi kutsuttu menettely on mahdollista vain epäselvän näyttökysymyksen ratkaisemiseksi. Lisäksi näyttökysymyksen on oltava sellainen, jota ei saada selvitettyksi ulosottomenettelyssä. Täytäntöönpanoriitana voidaan käsitellä esimerkiksi, jos velallinen väittää ulosottoperusteessa vahvistetun saatavan lakanneen maksun tai vanhentumisen vuoksi, jos sivullinen väittää ulosmittauksen kohdistuneen hänen omistamaansa omaisuuteen tai velkoja riitauttaa toisen velkojan saatavan etuoikeuden maksunsaantiin. (Koulu - Lindfors 2010a, 162–163.)

Yleensä täytäntöönpanoriitakanne käräjäoikeudessa nostetaan ulosottomiehen osoituksen perusteella. Osoitus annetaan, kun ulosottomies on arvioinut, ettei selvitystä asian ratkaisemiseksi voida hankkia ulosottomenettelyssä. Osoituksen voi antaa myös asiaa käsittelevä tuomioistuin. Kanne voidaan nostaa myös ilman osoitusta. Tällöin vaikutukset ulosotossa poikkeavat jossain määrin osoituksesta nostetun kanteen vaikutuksista. Esimerkiksi osoituksen antaminen johtaa aina ulosottomenettelyn väliaikaiseen keskeyttämiseen. (Koulu - Lindfors 2010a, 163.)

Täytäntöönpanokanne nostetaan toimittamalla haastehakemus käräjäoikeuteen. Jos osoituksen saanut taho ei nosta kannetta osoituksen mukaisesti, hän ei voi enää vedota esittämäänsä väitteeseen tai vaatimukseen kyseisessä ulosottoasiassa. Silloin kun ulosottomies on antanut täytäntöönpanoriitaosoituksen, osoituksen saajalla on kanteen nostamisen sijasta kuitenkin oikeus tehdä ulosottovalitus. Näin asiaan osallinen voi valita mieleisensä oikeussuojakeinon riitaisuuden ratkaisemiseksi. Ulosottovalitus ja täytäntöönpanoriita ovat toisensa poissulkevia oikeussuojakeinoja: valituksen tehnyt

ei voi nostaa samaa asiaa käsittelevää täytöntöönpanoriitakannetta ja vastaavasti kan-
teen nostanut ei voi enää tehdä ulosottovalitusta samasta asiasta. (Koulu - Lindfors
2010a, 163–164.)

3 KEINOTEKOINEN JÄRJESTELY

3.1 Yleistä

Luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt (tässä yhteisesti henkilöt) tekevät erilaisia va-
rallisuusjärjestelyjä monista erilaisista syistä eikä siinä ole mitään ihmeellistä tai lai-
tonta. Kuitenkin kun henkilöä uhkaa varattomuus ja ylivelkaantuminen, voi tulla hou-
kutus ryhtyä järjestelemään varallisuuttaan siten, että se pysyisi omassa hallinnassa tai
siirtyisi velkojien ulottumattomiin joillekin läheisille tahoille, jolloin velallinen voisi
todellisuudessa käyttää määräysvaltaa järjestelyn kautta sivullisen omistukseen siirty-
neeseen varallisuuteen. On myös mahdollista, että omaisuusjärjestelyt alkavat jo en-
nen varsinaista konkreettista velkaantumisen uhkaa. (Marttila 2006, 769.) Omaisuutta
kenties piilotetaan velallisen sukulaisille tai läheisyhtiöille erilaisten monimutkaisten
rahoitus- ja yhtiöjärjestelyjen avulla. Tyypillisessä tapauksessa velallinen on luovutta-
nut omaisuutta mitä erilaisimmin järjestelyin ”ulkopuoliselle” ja velallinen kuitenkin
käyttää varallisuutta ja määrää luovutetusta omaisuudesta aidon omistajan tavoin.
(Kukkonen 2007b.) Varojen jäljittäminen ja saaminen takaisin velallisen hallinnan
piiriin on viime aikoina käynyt entistä hankalammaksi. Omaisuuden ja oikeus-
suhteiden järjestelyissä voi olla mukana myös kotimaiselle oikeusjärjestykselle vierai-
ta elementtejä, joiden juridisen merkityksen arviointi ei välttämättä aina ole ongelmata-
tonta. (Marttila 2006, 769.)

Ulosottolakiin otettiin vuonna 1999 säännökset, joilla ulosoton epäasiallista kiertämistä
pyritään estämään, mm. säännös keinotekoisten järjestelyjen sivuuttamisesta. Ulos-
ottolain kokonaisuudistuksen kolmannessa vaiheessa vuonna 2006 säännös sai nykyi-
sen muotonsa. Uudistuksessa säännös pysyi lähes entisellään vain vähäisin tarkennuk-
sin. Taustalla tällaisten säännösten säätämiseen oli 1990-luvun alun taloudellinen la-
ma, jonka seurauksena osa velallisista ryhtyi suojaamaan omaisuuttaan velkojilta epä-
asianmukaisin keinoin. Muun muassa tarvittaessa purettavaksi sovitut sivullisomistuk-
set, matalan verotuksen maihin perustetut veroparatiisiyhtiöt ja ulkomaisiin uskottui-
hin edunvalvojiin liittyvät Trust-järjestelyt ovat esimerkkejä tällaisista järjestelyistä
(Kukkonen 2007a, 21).

Ulosottoaaren (15.6.2007/705) 4:14 § kuuluu seuraavasti:

”Väite siitä, että omaisuus kuuluu sivulliselle, ei estä omaisuuden ulosmittaamista, jos

1) havaitaan, että sivullisen asema perustuu sellaiseen varallisuus- tai muuhun järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, kun otetaan huomioon velallisen käytettävissä oleva omistajan määräysvaltaan verrattava valta, omistajan toimiin verrattavat toimet sekä velallisen järjestelystä saamat edut ja muut vastaavat seikat, ja

2) sellaista oikeudellista muotoa ilmeisesti käytetään ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa eikä

3) hakijan saatavaa todennäköisesti muuten saada velalliselta kohtuullisessa ajassa perityksi.

Ulosmittausta ei kuitenkaan saa toimittaa, jos järjestelyssä mukana oleva sivullinen saattaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan. Ulosottomiehen on sopivalla tavalla kuultava velallista ja sivullista sekä tarvittaessa hakijaa, jollei se tuntuvasti vaikeuta täytäntöönpanoa.

Mitä 1 momentissa säädetään omaisuudesta, koskee myös velallisen järjestelyyn ohjaamaa tuloa. Mitä 3 luvun 64–68 §:ssä säädetään velallista koskevista tiedoista, sovelletaan myös tässä pykälässä tarkoitettua sivullista koskeviin tietoihin. Ulosottomies saa tiedustella sivullista koskevia tietoja, jos on perusteltu syy epäillä, että kyseessä on tässä pykälässä tarkoitettu järjestely.”

Tällä säännöksellä pyritään estämään laillisilla juridisilla muodoilla tapahtuva keinottelu velkojien vahingoksi ja lisätä ulosoton tuloksellisuutta. Tällaisen varallisuusjärjestelyn sivuuttaminen ei edellytä, että järjestelyn tulisi olla laissa kielletty tai pätemätön (Töyrylä 2011, 4). Myös velallisten tasapuolinen kohtelu ja maksumoraalin ylläpitäminen on mainittu hallituksen esityksessä (HE 275/1998) tämän säännöksen tavoitteiksi (Lindfors 2008, 298).

Pääsääntöisesti ulosottomies voi ulosmitata vain velallisen omistamaa omaisuutta. Sivullisen omaisuutta ei saa ulosmitata edes hänen suostumuksensa perusteella (Kukkonen 2007a, 27), ellei kyse ole yhteisomistuksesta, sivullisen omaisuus vastaa hakijan saatavasta, on ainesosa- tai tarpeistosuhteessa tai sivullinen on luovuttanut velalliselle omaisuuden ehdollisesti. (Linna - Leppänen 2007, 88). Ulosottokaaren 4:14 edellytysten täytyessä muodollinen sivullisomistus voidaan sivuuttaa siltä osin, kuin se ulosoton toimittamiseksi on tarpeen. Omistusoikeuden sivuuttaminen ulosotossa ei poista sinällään sivullisen omistusoikeutta, se vain sivuutetaan tarvittavilta osin (Kukkonen 2007a, 30).

3.2 Ulosoton piiriin kuuluva omaisuus

Ennen kuin tarkastellaan itse keinotekoisien järjestelyjen prosessia, on hyvä eritellä millaista omaisuutta ulosoton piiriin kuuluu. Töyrylä (2011, 2–9) jakaa omaisuuden karkeasti velallisen omaisuuteen ja sivullisen omaisuuteen. Nämä voidaan vielä jaotella seuraavasti:

1. Velalliselle selvästi kuuluva omaisuus (UK 4:8)

Tämä on ns. normaalitilanne ja omaisuus voidaan ulosmitata normaalisti velalliselle kuuluvana omaisuutena. Sillä ei ole merkitystä, kenen hallussa omaisuus on.

2. Valeoikeustoimin ”siirtynyt” omaisuus

Tässä ei ole tapahtunut todellista omaisuuden luovutusta, koska kyseessä on valeoikeustoimi, mikä on siviilioikeudellisesti pätemätön. Omaisuus on siis edelleen velallisen omistuksessa ja voidaan ulosmitata velallisen omaisuutena.

3. Velalliselle todennäköisesti kuuluva omaisuus, joka on *velallisen* hallussa (UK 4:10)

Tähän omaisuuteen pätee ns. hallinnan luoma omistusoikeusolettama ja omistusoikeuden katsotaan kuuluvan velalliselle, ellei muuta näytetä. Ja jos muuta ei näytetä, omaisuus ulosmitataan velallisen omaisuutena.

4. Velalliselle todennäköisesti kuuluva omaisuus, joka on *sivullisen* hallussa (UK 4:12)

Tässä on kyseessä sellainen omaisuus, jossa ei ole tapahtunut todellista luovutusta ja näin omaisuus on siis edelleen velallisen ja se voidaan ulosmitata. Jos sivullinen esittää väitteen, että omaisuus on todellisuudessa hänen, on sivulliselle annettava täytäntöönpanoriitaosoitus.

5. Omaisuuden luovutus muodollisesti todellinen (keinotekoinen järjestely, UK 4:14)

Tällainen luovutus mahdollista sivuuttaa eli omaisuus ulosmitataan velallisen omaisuutena. Järjestelyä ei siis pureta, vaan se sivuutetaan.

6. Omaisuuden luovutus todellinen, mutta sitä rasittaa takaisinsaantiperuste (UK 8:14–15)

Omaisuus on mahdollista panna takavarikkoon sivullisen omaisuutena.

Kaikkia näitä omaisuusjärjestelyjä yhdistää ulosoton kiertämiseksi tehdyt erilaiset velallisen toimet, jotta omaisuus saataisiin pidettyä itsellä ja velkojien ulottumattomissa. Ennen kuin ulosottotoimiin ryhdytään, tulee näitä kaikki tarkastella aina tapauskohtaisesti ja kokonaisuutena. Erilaisten tunnusmerkkien täytyessä tapauksiin sovelletaan eri lakipykälä.

3.3 Omistusoikeusolettamat ulosotossa

Maksuvelvoitetta koskevan täytäntöönpanon tarkoitus on antaa hakijalle oikeussuoja perimällä viime kädessä pakkotoimin hänen ulosottoperusteessa vahvistettu (tai suoraan ulosottokelpoinen) saatavansa velalliselta (Linna - Leppänen 2007, 120). Omaisuutta, jonka havaitaan kuuluvan sivulliselle, ei saa ulosmitata, ellei omaisuus ulosottoperusteen mukaan vastaa hakijan saatavasta tai kuulu velalliselta ulosmitattuun omaisuuteen ainesosana tai tarpeistona (UK 4:9).

Ulosotossa ulosottomiehen toimintavelvollisuutta ohjaavat ja täytäntöönpanon prosessuaalisena lähtökohtana ovat erilaiset omistusoikeusolettamat, jotka perustuvat omaisuuden hallintaan ja kirjaamiseen. UK 4:10:n mukaan oletetaan *velallisen hallussa*

oleva ja julkiseen rekisteriin merkitty nimiperiaatteen mukainen omaisuus velalliselle kuuluvaksi. UK 4:13:ssä säädetään, että lainhuuto, vuokraoikeuden tai muun käyttöoikeuden kirjaaminen asettaa samoin omistajaolettaman, joka koskee myös ainesosia ja tarpeistoa. Mahdollisesta sivullisomistuksesta näyttötaakka on asetettu sivulliselle, ellei muutoin käy ilmi omistajaolettamasta poikkeavaa omistusoikeutta. Ulosmittaus voidaan kohdistaa *sivullisen hallinnassa* olevaan omaisuuteen UK 4:12:n perusteella, ellei omistusoikeutta ole selvitetty, mutta velallisomistukselle on todennäköisiä perusteita. Yhteishallinta presumoi UK 4:11:n perusteella yhtä suuret omistusosuudet. Sivullisella on näyttötaakka erisuuruuksista tai yksinomaisesta sivullisomistuksesta. (Kukkonen 2008, 525–526.)

Edellä mainitut säännökset (UK 4:10–13) muodostavat ulosottolain omaisuuden suoja koskevan sivullisensuojasäännösten, joilla on käytännön ulosotossa keskeinen merkitys. Ne muodostavat ulosoton oikeusturvajärjestelmän ytimen yhdessä muutoksenhakua ja muita jälkikäteisiä oikeussuojakeinoja (itseoikaisu, ulosottovalitus, täytäntöönpano) koskevien säännösten kanssa. (Linna - Leppänen 2007, 87.)

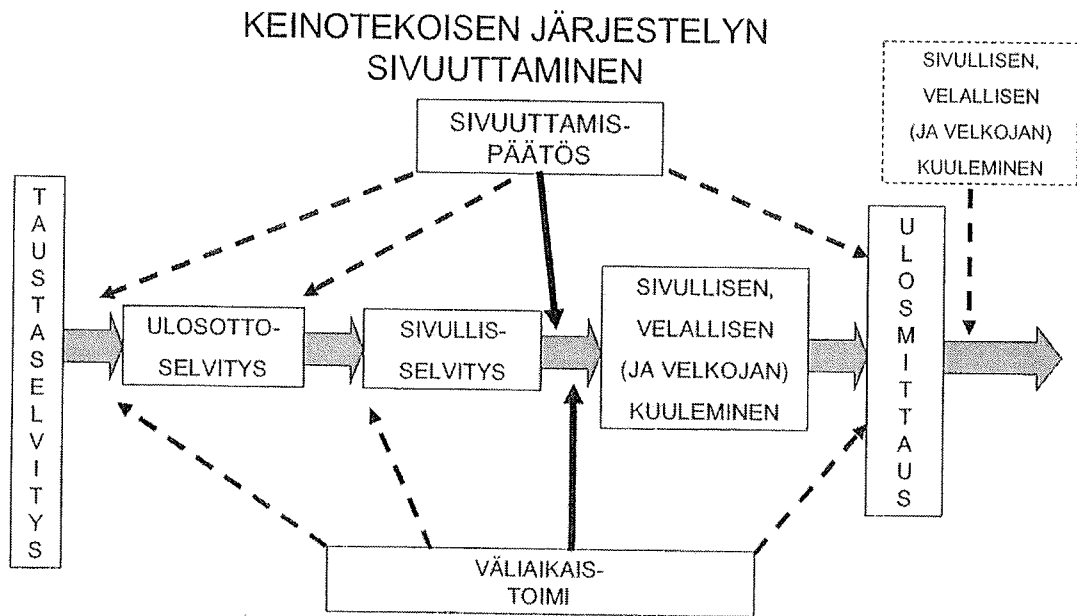
Koska ulosotto on suurilta osin summaarista menettelyä eikä ulosottomiehellä ole käytävissään samanlaisia täystutkinnan keinoja kuin tuomioistuimella, saa ulosottomies ulosottolaissa säädettyjen omistusoletusten mukaisesti olettaa, että velallinen on omistaja ja ulosmittauksen edellytys täyttyy. UK 3:31:n mukaan ulosottomiehen on hankittava viran puolesta päätöksen tekemistä varten ulosottomenettelyssä kohtuudella saatavissa olevaa selvitystä asian edellyttämässä laajuudessa. Nämä omistusolettamat ja ulosottomiehen kevennetty selonottovelvollisuus ilmentävät sitä tosiasiaa, ettei oikeussuojakoneisto voi ulosottoasioiden valtavassa massassa kattavasti toimia etukäteisen täystutkinnan pohjalta. Jos sivullisen omaisuutta on ulosmitattu, tulevat sovellettaviksi jälkikäteiset oikeussuojakeinot. Ulosottomies voi kohdistaa väliaikaistoimen riidanalaiseen omaisuuteen selvittääkseen, kenelle omaisuus kuuluu. Omistusoletuksissa on kyse siitä, ettei aineellista totuutta ryhdytä selvittämään, jos omaisuuden hallinta, rekisterimerkintä tai kirjaus osoittaa velallisen omistusta eikä todennäköisyytasoista omistusväitettä ole esitetty. (Linna - Leppänen 2007, 121–123.)

Ulosottomiehellä on toimivalta suorittaa väliaikaistoimi omistusta koskevan epäselvyyden johdosta. Ulosottomies voi kohdistaa väliaikaistoimen riidanalaiseen omaisuuteen.

teen selvittääkseen, kenelle omaisuus kuuluu. Väliaikaistoimella on sama vaikutus kuin ulosmittauksella. (Linna - Leppänen 2007, 123.)

3.4 Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen prosessina

Kaaviona keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen voidaan kuvata seuraavasti:

Kuva 2. Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen (Töyrylä 2011, 2)

UK 4:14 on yksi ulosoton kiertämissäännöksistä. Linnan mukaan muita kiertämissäännöksiä ovat suorituskielto luotonannossa (ns. tilikikkailu), palkan ottaminen liiallisina luontoisetuina ja alipalkalla työskentely. UK 4:14 ei ole ainoa säännös insolvenssioikeuden alalla, joka mahdollistaa keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamisen. Myös konkurssilaissa (KonkL 5:11 [140/2003]) on vastaava säännös keinotekoisuus- ja välttelyedellytysten osalta. Keinotekoisien järjestelyjen selvittäminen konkurssissa on pesän ja siihen kuuluvan varallisuuden selvittämiseen kuuluva osa, johon liittyvä vastuu on pesänhoitajalla. Konkurssilain 5:11 poikkeaa UK 4:14:stä siinä, ettei pesänhoitajalla ulosottomiehen tavoin ole toimivaltaa ratkaista keinotekoisien varallisuusjärjestelyjen kautta sivuutettavia oikeustoimia, vaan ne on ohjattava normaaliin riita-asiainoikeudenkäyntiin. Toimivalta on tuomioistuimella. (Kukkonen 2007a, 63.) Tässä työssä ei kuitenkaan käsitellä keinotekoisia järjestelyjä konkurssitilanteissa, vaan keskitytään tarkastelemaan niitä nimenomaan ulosoton kannalta, sillä konkurssitilan-

teessa konkurssimenettely syrjäyttää ulosoton ja tilalle tulee ns. yleistäytäntöönpano kaikkia konkurssipesän velkojia kohtaan.

Myös muista laeista löytyy säädöksiä tällaiselle ns. oikeuden väärinkäytön kiellolle (josta tarkemmin jäljempänä). Verotuksessa on jo vanhastaan sovellettu säännöstä, joka oikeuttaa sivuuttamaan keinotekoiset järjestelyt (VerMenL 28. § ja sen edeltäjä VerL 56. §). Takaisinsaantilaissa kielletään velkojan etua loukkaavat luovutus- ja muut toimet. Seurauksena on järjestelyn peräytyminen. Myös oikeustoimilain 33 §:ää, jossa säädetään pätemättömäksi kunnianvastainen ja arvoton oikeustoimi, on pidetty oikeuden väärinkäytön kiellon ilmentymänä. (Linna 2004, 622.)

UK 4:14 antaa ulosottomiehelle siis tietyin edellytyksin mahdollisuuden sivuuttaa siinänsä täysin laillinen oikeustoimi ja ulosmittata sivullisen omistama omaisuus velallisen velkojen maksuksi. Sivullisen väite ei estä ulosmittausta, jos keinotekoisuuden tunnusmerkit ja vaatimus sivuuttamisen toissijaisuudesta täytyvät eikä sivuuttaminen loukkaa todellista oikeutta (Töyrylä 2011, 3).

Keinotekoisien muodon sivuuttaminen ei tarkoita siviilioikeudellisten oikeustoimien purkautumista kokonaisuudessaan. *UK 4:14:n soveltaminen ei sinällään tee järjestelyjä laittomiksi tai pätemättömiksi.* Muodollinen omistusoikeus on sivullisella, mutta järjestelyt jäävät vaikutuksettomiksi siltä osin kuin ne estävät velkojen maksamisen. Ulosmittauksessa saadun omaisuuden realisoinnin ja velkojen maksumenettelyn jälkeen jäljelle jäävä omaisuus kuuluu edelleen sivulliselle ja on palautettava UK 6:20:n mukaisesti. Keinotekoisien järjestelyn toteaminen hyödyttää kaikkia ulosmittauksen hakijoita etuoikeusjärjestyksen mukaisesti. (Kukkonen 2008, 523.)

Marttilan (2006, 772) mukaan lainsoveltajan keskeiseksi ongelmaksi nousee sen hahmottaminen, kenelle varallisuus kulloinkin todellisuudessa kuuluu. Kuka on todellinen omistaja velkojiin nähden ja minkälaisia sisällöllisiä ominaisuuksia omistusoikeuden on täytettävä, jotta se voidaan hyväksyä täytäntöönpanon esteeksi. Kysymys todellisesta omistuksesta ja siitä, mitä todellinen omistusoikeus kulloinkin on, joudutaan ratkaisemaan tapauskohtaisesti. Arviointi koskee sen rajan määrittämistä, milloin ei voida enää puhua todellisesta omistamisesta ja todelliselle omistusoikeudelle annettavasta perusoikeussuojasta nimenomaan täytäntöönpanomenettelyssä.

3.5 Keinotekoisien järjestelyjen tunnusmerkit

Keinotekoisien järjestelyjen eräitä ulkoisia tunnusmerkkejä ovat:

- velallisen käytettävissä oleva omistajan määräysvaltaan verrattava valta (kenellä on tosiasiallinen määräysvalta, onko velallinen pidättänyt määräysvallan itsellään tai järjestellyt sen takaisin itselleen)
- omistajan toimiin verrattavat toimet (esim. velallinen huolehtii omalla kustannuksellaan vakuutuksista, huolloista ja ylläpidosta)
- velallisen järjestelystä saamat edut (esim. velallinen käyttää sivullisen omaisuutta tai varoja kuin omiaan, kuten tilinkäyttöoikeus tms.)
- muut vastaavat seikat (esim. kuka on rahoittaja, saako sivullinen velalliselta korvausta omistajana esiintymisestä, kuka saa tuoton, kuka kantaa vahingonriskin)
- oikeudellisen muodon ilmeistä käyttämisestä ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa.

Säännöksen soveltaminen ei edellytä, että ulosottomies olisi selvittänyt kaikki järjestelyjen takana olevat yksittäiset oikeustoimet, niiden tarkoituksen ja niihin liittyvät asiakirjat. Viimeksi mainitussa tunnusmerkissä riittää, että tarkoitus on ”ilmeinen”. Lisäksi keinotekoinen järjestely on sallittua sivuuttaa vain, jollei hakijan saatavaa todennäköisesti muuten saada velalliselta kohtuullisessa ajassa perityksi. (Linna - Leppänen 2007, 144–149.)

3.6 Samastus

Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamisesta käytetään ulosotossa usein myös ilmaisua samastus (tai samaistus). Tällä tarkoitetaan sitä, että velallinen ja sivullinen samastetaan toisiinsa. Kyseessä on silloin todellisen ja muodollisen omistuksen yhdistäminen. Samastuksesta on luontevinta puhua luonnollisen henkilön ja yhtiön välisenä suhteena. Yhtiöoikeudellinen samastus tarkoittaa sitä, että yhtiön erillinen oikeussubjektius sivuutetaan, jolloin yhtiötä ja osakasta pidetään samana oikeussubjektina tietyn normiston kannalta. Tyypillisiä yhtiöoikeudellisia omaisuusjärjestelyjä ovat kotimaiset tai ulkomaiset paperiyhtiöt, joiden ainoa toiminto on käytännössä velallisen omaisuuden omistaminen ja ulosoton kiertäminen ja näin ollen yhtiömuotoa käytetään väärin ulosoton välttämiseksi. Yhtiöön kuuluva omaisuus voidaan siis ulosmitata UK 4:14:n no-

jalla vain silloin ja siltä osin kuin yhtiömuotoa käytetään väärin omaisuuden piilottelunsa. Yhtiömuodon keinotekoisuudesta tulee pitää erillään yhtiön omistuksen keinotekoisuus. Yhtiömuodon tarkoituksen mukaisesti tai sen vastaisesti toimivan yhtiön omistus on saatettu järjestellä keinotekoisesti sivulliselle. Edellisessä tilanteessa voidaan ulosmitata toimivan yhtiön osakekanta (mutta ei yhtiön omaisuutta). Jälkimmäisessä tapauksessa voidaan ulosmitata myös yhtiön omaisuutta keinotekoinen yhtiömuoto sivuuttaen. (Linna - Leppänen 2007, 150–151; Linna 2004, 635.)

3.6.1 Vertailu keinotekoisien varallisuusjärjestelyn ja samastuksen välillä

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa yhtiöoikeudellisella vastuun samastuksella on tarkoitettu sitä, että osakkeenomistaja joutuu muullakin kuin yhtiöpanoksellaan vastaamaan osakeyhtiön sitoumuksista. *Samastussuunta* on se, että osakkeenomistajan omaisuutta käytetään yhtiön vastuihin. Ulosoton tyyppitapauksessa samastussuunta on sen sijaan päinvastainen: yhtiön varallisuutta käytetään osakkeenomistajan velkojen suorittamiseen. (Linna 2004, 636.)

Keinotekoisessa järjestelyssä tarkoitettu samastus koskee vain *epäaitoa* sivullistahoa ja oikeudellinen omistus ”palautetaan” sille taholle, jolla taloudellinenkin omistus käytännössä on. Yhtiöoikeudellisen vastuun samastuksen on sen sijaan katsottu voivan koskea myös aitoa yhtiötä, jolla on myös taloudellinen omistus. (Linna 2004, 636.)

Kolmas eroavuus on se, että yhtiöoikeudellisessa samastuksessa sitoumus- tms. *vas- tuun ala* laajenee, mutta keinotekoisessa järjestelyssä kysymys liittyy *omistusoikeu- teen*. Toisaalta ulosotossakaan ei sivuuteta siviilioikeudellista järjestelyä kokonaan, vaan ainoastaan siltä osin kuin oikeudellisen omistuksen palauttamien on tarpeen ulosottovelkojen saamisen suorittamiseksi. Muu osa järjestelystä jää ennalleen. (Linna 2004, 636.)

3.7 UK 4:14:n luonteesta

UK 4:14 on muotoiltu yleissäännökseksi ja laadittu sanamuodoltaan varsin avoimeksi (Lindfors 2008, 404). Sen tunnusmerkistö on jätetty tarkoituksella yleiseksi, koska jos tehottomat järjestelyt yksilöidään tarkasti, epäasianmukaisesti toimivat tahot siirtyvät käyttämään jotakin muuta, yksilöinnin ulkopuolelle jäänyttä järjestelyä. Ulosoton kier-

tämissäännöksen tunnusmerkistön yleisyys edellyttää sitä, että säännöstä käytettäessä huolehditaan eri intressitahojen oikeusturvan toteutumisesta, esimerkiksi yksityishenkilöillä velkajärjestely ja yrityksillä yrityssaneeraus. Yksityiskohtiin sidottu kiertämlainsäädäntö jäisi välttämättä vaikutukseltaan vähäiseksi ja ohimeneväksi. Yleislausekkeena toteutettuna se säilyttää tehonsa paremmin. (Pöyhönen 2001, 320–321.)

Lindforsin (2008, 324) mukaan UK 4:14 ei aineellisoikeudellisesti määritä sitä, kuka todellisuudessa on tietyn omaisuuden omistaja. Se ei myöskään anna vastausta esimerkiksi kysymyksiin, mitä omistusoikeus on tai mitä elementtejä omistusoikeuteen liittyy. Sillä on kuitenkin kaksi tärkeää tarkoitusta. Säännös ensinnäkin osoittaa lainsäädännössä tunnustetuksi mahdollisuuden sivuuttaa muodollinen järjestely ulosotossa. Ulosottomies saa säännöksen nojalla ulosmitata velalliselle todellisuudessa kuuluvaa omaisuutta, vaikka omaisuus nimellisesti olisi jonkun toisen tahon (kullisi)omistuksessa. Säännöksen toinen tehtävä on määrittää sitä näyttöä, mihin arviointi toisaalta järjestelyn keinotekoisuudesta, yhtäältä sivullisen oikeuden todellisuudesta on perustettava. Tiettyjen seikkojen vallitessa ulosottomies saa olettaa järjestelyn keinotekoiseksi, vaikka täyttä selvitystä tästä hän ei pystyisikään hankkimaan. UK 4:14:n tarkoitus ilmenee myös siitä näyttökynnyksestä, joka sivullisen väitteen tueksi esitetävän näytön tulee ylittää, sillä syntyneestä keinotekoisuusolettamasta huolimatta omaisuutta ei saa ulosmitata, jos sivullinen osoittaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaisi hänen todellista oikeutta.

Lindfors (2008, 325) mainitsee UK 4:14:lle myös kaksi menettelyllistä edellytystä: toissijaisuus ja asiaan osallisten kuuleminen. Ulosottomiehellä on velvollisuus selvittää, ettei hakijavelkojan saatavaa saada perityksi muusta velallisen varallisuudesta kohtuullisessa ajassa. Säännös voi tulla sovelletuksi siis vasta toissijaisesti. Toinen säännöksen menettelyllisistä edellytyksistä ilmenee säännöksestä siten, että vahva pääsääntö on, että ulosottomiehen tulee kuulla velallista ja sivullista – sekä tarvittaessa velkojaakin – ennen ulosmittauksen toimittamista. Ainoastaan kuulemisesta aiheutuva tuntuva haitta täytäntöönpanolle oikeuttaa siitä luopumiseen.

3.8 Oikeuden väärinkäytön kiellosta

Keinotekoisia järjestelyjä koskeva säännös on yksi oikeuden väärinkäytön kiellon sovellutuksista lainsäädännössä. Oikeuden väärinkäytön kieltä pidetään vakiintuneena oikeusperiaatteena, vaikkakaan näitä periaatteita ei ole suoraan kirjattu lainsäädän-

töömme, vaan niiden olemassaolo on pyritty johtamaan eri laeissa mainituista yksittäisistä säännöksistä, esimerkiksi juuri keinotekoisia järjestelyjä koskevista säännöksistä (UK 4:14 ja KonkL 5:11). Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 17 artiklassa on mainittu tämä periaate. (Lindfors 2008, 303–304.)

Oikeuden väärinkäyttö voi koskea mitä tahansa oikeutta, jonka sisältönä on toimintavapaus. Esimerkiksi omistusoikeuden väärinkäyttö tarkoittaa sellaista omistajalle normaalisti sallittua määräysvallan käyttämistä, jota siinä käyttöympäristössä ei voida hyväksyä, koska se loukkaa toisen suojattua oikeutta. Oikeuden väärinkäyttö tarkoittaa oikeuksien aktiivista käyttämistä tai hyödyntämistä. Moitittavaa käytöstä tulee silloin, kun oikeuden sellaista käyttöä ei voida kyseisessä tapauksessa hyväksyä, koska se loukkaa toisen suojattua oikeutta tai yhteiskunnan perustavaa laatua olevia arvoja, kuten demokraattista yhteiskuntajärjestystä.

Esimerkiksi Turun KO 5.8.2009

Perinnöstä luopuminen on velallisen ulosottokaareissa säädetty oikeus. Kyse on kuitenkin oikeuden väärinkäytöstä silloin, kun velallinen luopuu sinällään pätevästi perinnöstä, mutta kierrättää omaisuuserän kuitenkin myöhemmin itselleen.

Oikeuden väärinkäyttö on näin ollen menettelyä, joka on muodollisesti sallittua ihmisoikeuden, perusoikeuden tai muun oikeuden käyttämistä, mutta jota yksittäistapauksessa ei voida hyväksyä, koska toiminnassa ei oteta riittävässä määrin huomioon toisten oikeuksia tai yhteiskunnan perusarvoja. Esimerkiksi omistajan normaaliin määräysvaltaan kuuluva oikeus lahjoittaa omaisuutta ei saa oikeussuojaa, jos se tehdään olosuhteissa, joissa se loukkaa velkojan maksunsaantioikeutta. Omistusoikeuteen kuuluvaa määräysvaltaa ei myöskään saa käyttää esimerkiksi niin, että sillä estetään toista hyödyntämästä omaisuutensa käyttövapautta. Silloin, kun kenenkään oikeuksia ei loukata, omistajan määräysvaltaa on lupa vapaasti käyttää. Näin ollen esimerkiksi osakeyhtiön perustaminen omaisuuden järjestelemiseksi on oikeuden väärinkäyttöä vasta, kun sillä loukataan velkojien oikeuksia. (Linna 2004, 631–632.)

Tarkoituksellinen oikeuden väärinkäyttäminen ei saa normaalia oikeussuojaa (Kukkonen 2007a, 26). Jo 1970-luvulta lähtien on katsottu, etteivät hyvän tavan vastaisen tai muun kohtuuttoman ehdon perusteella saadut varallisuusedut nauti perustuslainsuojaa

samalla tavalla kuin varallisuus, joka on kertynyt hyväksyttävällä tavalla. Tämä rajaamistapa ei kuitenkaan ole riittävän kattava ajatellen oikeuden väärinkäytön tilanteita. Oikeutta voidaan käyttää toisen oikeuksien loukkaamiseen ilman, että kyseessä tarvitsee olla hyvän tavan vastaisuus tai kohtuuton sopimusehto. Oikeuden väärinkäytön seuraamuksena on oikeussuojan epääminen toimilta, jotka loukkaavat toisen oikeutta. Se saattaa merkitä muun muassa oikeustoimen katsomista pätemättömäksi, ulosmittauksen toimittamista, luovutetun omaisuuden peräyttämistä tai veronmaksuvelvollisuutta. (Linna 2004, 629–632.)

Oikeuden väärinkäytön periaatteet tulee ottaa huomioon keinotekoista järjestelyä epäillessä, mutta nämä periaatteet voidaan sinänsä johtaa suoraan UK 4:14:stä, sillä säännöksellä itsessään jo pyritään estämään juridisen muodon hyödyntäminen ulosoton välttelyssä.

3.9 UK 4:14:n soveltamisedellytykset

Järjestely on keinotekoinen silloin, kun sivullisen asema perustuu sellaiseen järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta.

Lindforsin (2008, 327–330) mukaan keinotekoisen järjestelyn sivuuttaminen edellyttää, että seuraavat kaikki kolme edellytystä täyttyvät:

1. toissijaisuusedellytys
2. keinotekoisuusedellytys
3. välttelyedellytys

Tämä on myös KKO:n oikeuskäytännöstä ilmenevä tulkinta ja vastaa kirjallisuudessa esitettyä näkemystä. UK 4:14:n soveltaminen vaatii, että kaikki kolme säännöksessä asetettua edellytystä täyttyvät: toissijaisuusedellytys, keinotekoisuusedellytys sekä välttelyedellytys. Jos yksikin edellytys jää täyttymättä, ulosmittausta ei voida toimittaa säännöksen perusteella. (Lindfors 2008, 391.)

Toissijaisuudella Lindfors (2008, 328–329) tarkoittaa, että järjestelyn mahdollinen keinotekoisuus nousee arvioitavaksi seikaksi vasta silloin, kun saatavaa ei muutoin saada täysimääräisesti perityksi velalliselta kohtuullisessa ajassa. Keinotekoisuusedellytys taas tarkoittaa niiden kriteerien kokonaisuutta, joiden perusteella järjestelyn oikeudellisen muodon ei katsota vastaavan asian todellista tilaa. Välttelyedellytyksellä tarkoitetaan, että järjestelyä käytetään ilmeisesti ulosoton välttelemiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa.

3.9.1 Toissijaisuusedellytys

Keinotekoisia järjestelyjä koskeva säännös on tarkoitettu sovellettavaksi ainoastaan toissijaisesti eli sitä voidaan käyttää vasta silloin, jos saatavaa ei saada täysimääräisesti perityksi velalliselta kohtuullisessa ajassa (kohtuullisesta ajasta tarkemmin, ks. kohta 3.10). Ulosottomiehen tehtävänä on selvittää, minkä verran ja minkälaista omaisuutta velallisella on, ja arvioida omaisuuden riittävyys uloshaetun saatavan suorittamiseen. Lähtökohtana on, että ulosottomiehen suorittama arviointi riittää. Kyse on todennäköisyysarviointista: velallisen julkisesta omaisuudesta ei todennäköisesti saada täysimääräistä suoritusta velkojan saatavalle. Kaikki ulosottoperinnässä olevat saatavat pitäisi voida suorittaa velallisen julkisesta omaisuudesta saaduilla varoilla, jotta keinotekoiseksi katsotun järjestelyn piiriin kuuluva omaisuus jäisi ulosmittaamatta. (Lindfors 2008, 333.)

Myös fiktiivisen palkan määräämistä koskeva pykälä (UK 4:47) on toissijainen. Entä jos samassa tapauksessa joudutaan soveltamaan molempia säännöksiä, kumpaa sovelletaan ensisijaisesti? KKO on ratkaisussaan 2004:52 katsonut fiktiivistä palkkaa koskevan pykälän soveltamisen ensisijaiseksi keinotekoisia järjestelyjä koskevaan säännökseen nähden. Täytäntöönpanossa pääsäännöksi luonnehdittavan ulosmittausjärjestyksen mukaan ensimmäiseksi ulosmitataan käteinen raha ja rahamääräisen saatavan ohella velallisen palkka tai muu toistuvaistulo. Voihan epäillyn keinotekoisien järjestelyinkin piiriin kuuluva omaisuus olla rahaa, saatavia tai palkkatuloa. Tässäkin tilanteessa nimiperiaatteen syrjäyttäminen asettaisi sivullisen oikeuden lähtökohtaisesti suurempaan vaaraan kuin fiktiivisen palkan ulosmittaus, jossa on sinänsä riidatonta, että kyseessä on velalliselle maksettava palkka. Fiktiivinen palkka voidaan katsoa velalliselle kuuluvaksi omaisuudeksi, johon ulosmittaus on ennen sivullisen nimissä olevaa omaisuutta kohdistettava. (Lindfors 2008, 334–335.)

UK 4:14:n toissijaisuus merkitsee sitä, että saatava on aina pyrittävä perimään velalliselle julkisesti kuuluvasta omaisuudesta. Vaikka tietyn järjestelyn keinotekoisuus vaikuttaisi hyvin ilmeiseltä, ei muodollisestikaan sivulliselle kuuluvasta omaisuudesta voida ulosmitata, jos velallisella itsellään on nimissään riittävästi omaisuutta. UK 4:14:n soveltaminen ei siten ole tarkoitettu sanktioksi vilpillisistä ja velkojia kohtaan epälojaaleista järjestelyistä, vaan säännös on yksinomaan viimesijainen keino saada velkojien saataville suoritus. Pykälän toissijainen soveltaminen parantaa sivullisen oikeuksien suojaa ja täytäntöönpanon viivästyemiseltä voidaan välttyä, kun omaisuutta koskevaa riita ei käsitellä ulosoton muutoksenhaussa. (Lindfors 2008, 336–337.)

3.9.2 Keinotekoisuusedellytys

Yleisesti ajatellen järjestely on keinotekoinen silloin, kun se on epäaito, näennäinen, todellisen asiointilan peittämiseksi tehty kulissijärjestely. Mutta millainen on sitten todellinen omistusoikeus ja miten se eroaa keinotekoisesta omistusoikeudeksi naamioidusta järjestelystä? Miten aito voidaan erottaa keinotekoisesta? (Lindfors 2008, 351.) Tämä juuri aiheuttaa ongelmaa lainkäytössä, kun ulosottomiehen tulisi selvittää, mikä järjestely on aito ja mikä ei. Lindfors (2008, 351) lähtee siitä, että keinotekoisuus määräytyy järjestelyn osapuolten tarkoituksen perusteella. Järjestely on keinotekoinen, jos siinä mukana olevat osapuolet ovat tarkoittaneet, että sivullinen on vain muodollinen kulissi ja hänen omistuksensa on vain nimellistä samalla, kun velallinen on tarkoitettu hyödyntämän ja määräämään omaisuudesta tosiasiallisesti. Mutta ainahan ei järjestelyssä ole edes itsenäistä sopijapuolta, vaan velallinen on erilaisin kirjaamisoperaatioin kierrättänyt varojaan. (Linna - Leppänen 2007, 146.) Tällöin keinotekoisuus tulee perustaa velallisen tarkoitukseen (Lindfors 2008, 373). Yleensä tarkoituksesta ei saadaakaan suoraa näyttöä, vaan silloin joudutaan turvautumaan objektiivisiin tunnusmerkkeihin. (Linna - Leppänen 2007, 146.)

Oletetusta normaalitilanteesta poikkeavat tekijät oikeuttavat ulosottomiehen pitämään järjestelyä keinotekoisena, vaikka täyttä selvitystä järjestelystä ei pystyittäisi hankkimaan. Näitä ulkoisesti todettavia seikkoja nimitetään keinotekoisuusindisioiksi (Lindfors 2008, 368, 373). Lindfors (2008, 369) jakaa nämä keinotekoisuusindisiot karkeasti viiteen ryhmään: omaisuuden käyttäminen ja hallinta, omaisuutta koskeva määräysvalta, omaisuuden rahoittaminen, omaisuuden arvon muutoksia koskeva riski sekä järjestelyn pysyvyys.

Omaisuuuden käyttäminen ja hallinta

Tyypillisesti epäily keinotekoisesta järjestelystä syntyy tilanteessa, jossa velallinen pitää hallussaan ja käyttää omaisuutta, joka ei muodollisesti kuulu hänelle. Velallisen elämäntavat ja ulosotto-oikeudellinen varallisuus ovat siis ristiriidassa keskenään. Pulmalliseksi tilanteen tekee se, jos velallinen ja sivullinen ovat lähiomaisia ja asuvat yhdessä. Tällöin indision painoarvo kytkeytyy olennaisesti siihen syyhyn, miksi omaisuus on luovutettu. (Lindfors 2008, 373–375.)

Velallinen voi pyrkiä selittämään omaisuuden pysymistä hänen hallussaan sopimusjärjestelyillä, joilla omaisuus on ensin myyty sivulliselle ja sen jälkeen velalliselle on perustettu siihen käyttöoikeus. Omaisuuden hallinta ja käyttö keinotekoisuusindisiona voi nousta kysymyksenalaiseksi ns. sale and lease back -järjestelyjen yhteydessä. (Lindfors 200, 376.) Sale and lease back -sopimuksella asiakas myy kohteen rahoittajalle ja vuokraa sen takaisin. Sale and lease back -järjestelyssä on tavallisesti vain kaksi osapuolta, rahoittaja ja asiakas. Järjestelmässä kohteen myyjä ja vuokralleottaja on yksi ja sama yritys sekä muodollisesti että asiallisesti. Tunnusomaista sale and lease back -järjestelylle on, että asiakas omistaa alun alkaen kohteen, joka on hänen hallinnassaan ja käytössään ja joka myös pysyy hänen käytössään koko rahoitusjärjestelyn ajan. Sale and lease back -järjestelyn kohteena voi olla joko irtain tai kiinteä omaisuus. (Tilastokeskus 2012.)

Tulokseton ulosmittausyritys saattaa joskus synnyttää jopa rikosepäilyjä, etenkin jos ylellisesti elävä velallinen osoittautuu ulosmittauksessa ”tyhjätaskuksi” ja erityisesti vielä silloin, kun ylellisyydet näyttävät liittyvän keinotekoisilta järjestelyiltä haiskah-taviin ”paperikuvioidiin”. Rikosta epäillessään ulosottomiehen tulee antaa tarpeelliset tiedot esitutkinta- tai syyttäjäviranomaiselle. (Koulu ym. 2002, 394.)

Sivulliselle myydyin omaisuuden hallinnan säilyminen velallisella voi perustua esimerkiksi sellaiseen järjestelyyn, että velallinen on luopunut omistusoikeudestaan ja ryhtyy vuokralaiseksi realisoidakseen omaisuuden varallisuusarvon muuhun käyttöön. Jos osapuolet väittävät tällaista, vaikuttaa väitteen uskottavuuden arviointiin muun muassa se, millaista selitystä myynnistä saatujen varojen tosiasiallisesta siirrosta ostajalta velalliselle voidaan esittää, vastaako velallisen maksama vastike käypää vuokra-tasoa, millaista selvitystä maksetuista vastikkeista esitetään ja onko ostaja-sivullinen ilmoittanut vuokratulot verotuksessaan. (Lindfors 2008, 378–379.)

KKO 2006:45

Sivullinen A on allekirjoittanut osakkeiden kauppaan liittyneitä asiakirjoja, huolehtinut kaupanteosta takavarikkoon asti omistajalle Suomessa kuuluvista toimenpiteistä (asunto-osakkeiden nimellinen omistaja offshore-yhtiö) ja maksanut asumisestaan itse määrittelemänsä, huomattavan alhaisen vuokran. Huoneiston katsomiseen ja kaupantekoon liittyneiden vaiheiden jälkeen ainoa henkilö, jonka on osoitettu toimineen huoneistoon liittyvien asioiden hoitamiseksi, on A.

THO:2005:29

Liioin osakkeiden omistaja S ei ole jättänyt Helsingin verotoimistolle veroilmoitusta saamistaan vuokratuloista.

Saadakseen selville, onko kyseessä aito omistaja vai kulissiomistaja, ulosottomies voi esimerkiksi ajoneuvon ollessa kyseessä väitetyltä omistajalta tiedustella missä avaimet ovat, paljonko ajoneuvossa on ajokilometrejä tai onko autossa jokin vika. Veneen kyseessä ollessa, täytyisi väitetyyn omistajan tietää esimerkiksi missä laiturissa venettä säilytetään. Todellisen omistajan pitäisi pystyä nämä tiedot kertomaan. (Heikkinen 2011, 34.) Irtaimen tai kiinteän esineen kaupassa erityisesti vähän ennen ulosmittausajankohtaa laadituksi päivätyt asiakirjat ja ostajan käteismaksun suoritetuksi ilmoittavat asiakirjat herättävät käytännössä epäilyksiä niiden aitoudesta (Lindfors 2008, 374). Eräässä tapauksessa moottoripyörä oli vaimon nimissä, mutta hänellä ei ollut mitään ajovarusteita, esim. ajopukua, mutta sen sijaan miehellä oli (Tirkkonen 2012).

Lähes kaikissa KKO:n ratkaisuissa, joissa keinotekoisuusedellytyksen täyttymistä on arvioitu (KKO 2004:96, 2005:97, 2005:98, 2006:45, 2007:24), velallinen oli ainakin ajoittain käyttänyt ja pitänyt hallussaan omaisuutta, jonka ulosmittaukseen on päädytty UK 4:14:n nojalla (Lindfors 2008, 373). Toisaalta taas:

KKO 2011:49

Se seikka, että Ruissalon koulun hallitsemalla kiinteistöllä oleva rakennus on ollut A:n ja B:n hallinnassa D:n ja E:n omistuskaudesta lähtien, ei sellaisenaan osoita C:n omistusoikeuden keinotekoisuutta. Järjestely, jossa vuokralainen on sitoutunut huolehtimaan vuokrakohteen kustan-

nuksista määräjän, jona aikana vuokralaisella on lisäksi oikeus lunastaa vuokratohde sen uudelta omistajalta, on sinänsä poikkeuksellinen. C:llä osakkeiden ostajana ei ole ollut ymmärrettävää liikeloudellista syytä myöntää vuokralaiselle osakkeiden osto-oikeutta. Nämä seikat osoittavat ainakin sen, että A ja B ovat halunneet turvata asumistaan kiinteistöllä ja ovat voineet vaikuttaa myös osakkeiden omistusjärjestelyihin. Ne eivät sen sijaan riitä osoittamaan, ettei Ruissalon koulun osakkeiden omistus olisi kauppakirjasta ilmenevällä tavalla tosiasiallisesti siirtynyt C:lle ja että A:lla ja B:llä olisi C:n sijasta Ruissalon koulun osakkeisiin omistajan määräysvaltaan verrattava todellinen valta.

Omaisuuksia koskeva määräysvalta

Lindforsin mukaan (2008, 379–380) määräysvallalla tarkoitetaan henkilöllä tosiasiallisesti olevaa valtaa päättää omaisuutta koskevista seikoista, esimerkiksi omaisuuden hankkimisesta ja siitä luopumisesta, omaisuuden sijainnista, sen käyttämistavasta, sen muuntamisesta tai korjaamisesta tai sen antamisesta vakuudeksi. Määräysvaltaan kuuluu se, että henkilö voi antaa omaisuutta koskevia määräyksiä tai ohjeita, riippumatta siitä, kuka käytännössä toteuttaa omaisuutta koskevat toimet. Tosiasiallisen määräysvallan käyttäjä saattaa olla vaikea havaita, jos muodollinen omistaja tai muu asiamies huolehtii käytännön toimenpiteitten toteuttamisesta ja asiakirjat laaditaan tämän kulissihenkilön nimissä. Tällöin tulisi kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, kenen eduksi määräysvallan käyttöä edellyttäneet toimet tulevat tai kulissihenkilön tietoisuuteen suorittamansa toimenpiteet tai nimissään olevan asiakirjan taustoista ja tarkoituksista. Järjestelyn keinotekoisuuden puolesta yhtenä tekijänä puhuisi juuri se, ettei muodollinen omistaja tiedä omaisuudestaan sellaisia seikkoja, jotka omistaja ja aidon määräysvallan käyttäjä normaalisti tuntee. Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2006:45 on otettu molemmat seikat, sekä määräysvalta että tietämättömyys, huomioon:

KKO 2006:45

Hovioikeuden tuomion mukaan osakkeiden omistajan Y Ltd:n ainoa osakkeenomistaja B on ollut tietämätön yhtiön liiketoimintaan liittyvistä keskeisistäkin asioista ja välinpitämätön vuokran tasosta.

Korkein oikeus katsoo, ottaen huomioon A:n (sivullinen ja ulosottovelallinen) huoneiston suhteen käyttämät omistajan määräysvaltaan verrattavat toimet ja hänen saamansa edut, että osakkeiden ostaminen yhtiön lukuun on tapahtunut omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa ja todellinen edunsaaja järjestelyssä on ollut ulosottovelallinen A. Osakkeiden omistaja Y Ltd ei ole saattanut todennäköiseksi, että takavarikko loukkaisi yhtiön todellista oikeutta. Estettä A:n ja yhtiönsamastamiseen ei siten ole.

Hallintaoikeuden pidättäminen myyjällä tai lahjoittajalla ei välttämättä ole keinotekoista järjestelyä. Lahjoituksissa on hyväksytty se, että lahjan antaja rajoittaa ehdoiltaan tai määräyksillään lahjan saajan määräysvaltaa lahjoitetun omaisuuden suhteen eli keinotekoisesta järjestelystä ei välttämättä ole kyse lahjoituksissa, vaikka lahjan saaja ei olisikaan saanut täyttä määräysvaltaa omaisuuteen. (Lindfors 2008, 380–381.)

KKO 2005:98

B on C:n holhoojana sekä lahjoituksessa pidätetyn elinikäisen hallintaoikeuden nojalla voinut vaikuttaa tilojen hoitoon ja käyttöön. Ei voida kuitenkaan sanoa, että hänellä olisi ollut niihin omistajan määräysvaltaan verrattava valta. B ei ole esimerkiksi voinut yksipuolisesti peruuttaa lahjoitusjärjestelyä tai muutoin määrätä omaisuudesta ilman alaikäisen etua valvovan holhousviranomaisen myötävaikutusta. Näissä olosuhteissa ei voida katsoa, ettei tiloihin kohdistettu ulosmittaus loukkaisi C:n todellista oikeutta.

Maakaareissa (MK 2:11) olevat pätemättömät ehdot, joilla rajoitetaan ostajan oikeuksia (soveltuvien osien myös lahjan saajan, MK 4:2) ovat pätemättömiä myös ulosotossa (Lindfors 2008, 381).

Omaisuuden rahoitus

Rahoitukseen kuuluvat sekä omaisuuden hankintaan tarvittavat varat että sen ylläpitoon, hoitoon ja kunnostamiseen kuluvat varat. Lähtökohtaisesti oletetaan, että näistä huolehtii todellinen omistaja. Se, että velallinen on luovuttanut varallisuuttaan jollekulle toiselle tai muutoin käyttänyt varojaan jonkun toisen hyväksi, ei tietenkään automaatt-

tisesti tee toimia keinotekoisiksi. Kyseessä voi olla aito oikeustoimi, esimerkiksi lahjoitus. UK 4:14:ää voidaan soveltaa silloin, jos tällaista omaisuuden siirtämistä ei todellisuudessa ole tapahtunut, vaan omaisuus on tosiasiasa velallisen varallisuuspiirissä sivullisen muodollisen omistuksen suojaamana. Todellisessa siirtymisessä tulee soveltaa takaisinsaintia. Tarkasteltaessa rahoitusta tulee ottaa huomioon KKO:nkin useassa ratkaisussa esiintuoma taloudellisten edellytysten käsite. Sivullisella täytyy olla taloudelliset edellytykset hankkia omaisuus. (Lindfors 2008, 382–383.)

KKO 2004:96

Ulosottoasiassa sivullisena kuultuna D ei ole tiennyt omistamiensa Tantujti Oy:n osakkeiden lukumäärää eikä yhtiön toiminnasta tai väitetystä 115 000 markan lainasaatavastaan yhtiöltä. Toisaalta hän on ilmoittanut saatavikseen isältään 250 000 markkaa, mistä lainasta myös tämä on ulosottoselvityksessään maininnut. D:n ammatiksi väestötietojärjestelmään on merkitty opiskelija.

Tantujti Oy ei ole oikeudenkäyntiin mennessä toimittanut patentti- ja rekisterihallitukselle tilinpäätösasiakirjojaan miltään tilikaudelta eikä se ole tässä oikeudenkäynnissä esittänyt selvitystä siitä, että velkakirjojen korko- ja lyhennysehtoja olisi todellisuudessa noudatettu tai että niitä olisi muutettu. Vastapuolilla ei ole ollut mahdollisuutta hankkia selvitystä lainaan liittyvistä seikoista.

Toisaalta taas:

KKO 2004:93

Mainitun selvityksen perusteella Korkein oikeus katsoo riittävästi näytetyksi, että yhtiöllä on ollut taloudelliset edellytykset hankkia auto omilla varoillaan omistukseensa. Tähän selvitykseen nähden ei ole syytä epäillä, etteikö auto myös tosiasiasa olisi tarkoitettu ostaa yhtiön omistukseen.

Omaisuu den arvon muutoksia koskeva riski ja oikeus tuottoon

Asiaa kokonaisuutena harkittaessa tulee ottaa huomioon myös se seikka, kenelle kuuluu riski omaisuuden arvon alentumisesta ja omaisuuden tuhoutumisesta ja vastaavasti kenen hyväksi omaisuuden arvon nousu koituu. Normaalistihan oletetaan, että omaisuuden omistaja kantaa riskin arvon muutoksista ja saa omaisuuden sijaan tulevan surrogaatin eli korvikkeen (esim. vakuutuskorvaus). Teoriassa nämä seikat ovat merkittäviä asioita osoitettaessa todellista omistajaa, mutta käytännössä niiden vaikutus voi selvittämisiongelmi en vuoksi jäädä vähäisemmäksi. (Lindfors 2008, 384–385.)

Olennaista on myös se, käytetäänkö omaisuutta velallisen vai sivullisen velan vakuutena. Jos sivullisen nimissä oleva omaisuus on sivullisen henkilökohtaisen velan vakuutena, hän kantaa myös riskin omaisuuden arvon alentumisesta ja siitä, jos omaisuuden mahdollinen pakkorealisointi tapahtuisi alhaiseen hintaan.

KKO 2005:97

Omistusoikeuden ei näin ollen voida katsoa perustuvan keinotekoiseen järjestelyyn, ellei myös velan vastattavaksi ottaminen ole ollut jo kaupan teon aikaan sillä tavoin näennäistä, että on ollut ilmeistä, ettei A joudu henkilökohtaisesti vastaamaan velan takaisinmaksusta. ... Henkilökohtaisen velkavastuun siirryttyä kokonaan A:lle tälle on samalla siirtynyt lopullinen henkilökohtainen riski kiinteistön arvon suhteen.

Myös tapauksessa KKO 2007:24 on otettu kantaa tähän seikkaan. (Lindfors 2008, 384–385.)

Järjestelyn pysyvyys

Huomionarvoisena on pidettävä myös seikkoja, jotka liittyvät järjestelyn pysyvyyteen: onko järjestely tarkoitettu väliaikaiseksi ja voiko velallinen vapaasti päättää järjestelyn peruuttamisesta. KKO on ratkaisussaan 2005:98 tarkastellut pysyvyyttä lahjoituksen kannalta:

KKO 2005:98

B ei ole esimerkiksi voinut yksipuolisesti peruuttaa lahjoitusjärjestelyä tai muutoin määrätä omaisuudesta ilman alaikäisen etua valvovan hol-

housviranomaisen myötävaikutusta. Näissä olosuhteissa ei voida katsoa, ettei tiloihin kohdistettu ulosmittaus loukkaisi C:n todellista oikeutta.

Mahdollisuus järjestelyn peruuttamiseen saattaa olla merkki siitä, ettei kyseessä ole normaali vaihdantaluovutus. Kuitenkin esimerkiksi vakuusluovutus on voitu toteuttaa sopimalla purkavasta ehdosta eli omistusoikeus palautuu luovuttajalle, kun tämä maksaa sovitudun suorituksen. Vakuusluovutusta ei ole syytä pitää keinotekoisena järjestelyinä, sillä vakuudensaajalla on oma aineellinen intressi järjestelyssä. Sivullisella oleva vakuusoikeus ei kuitenkaan sellaisenaan estä vakuusomaisuuden ulosmittaamista. (Lindfors 2008, 386.)

3.9.3 Välttelyedellytys

Jotta varallisuusjärjestely voidaan sivuuttaa keinotekoisena, edellytetään edellä mainittujen tunnusmerkkien lisäksi sitä, että oikeudellista muotoa ilmeisesti käytetään ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa. Pelkästään se, että järjestely on keinotekoinen, ei oikeuta ulosmittaamaan järjestelyyn kuuluva omaisuutta UK 4:14:n nojalla, jollei järjestelyä ole tehty välttelytarkoituksessa. Tarkoituksesta ei kuitenkaan edellytetä täyttä näyttöä – riittää, että tarkoitus pitää omaisuus velkojien ulottumattomissa on ”ilmeinen”. Tällainen tarkoitus voi näkyä esimerkiksi siten, että järjestelyyn on ryhdytty velkaantumisen uhatessa, tai että järjestely salataan ulosotto selvityksessä. Myöskään näyttöä siitä, minkä suuruisen vahingon velkojat ovat kärsineet tai ovatko he ylipäänsä vielä kärsineet lopullista vahinkoa, ei edellytetä. Lain sääntelyssä on lähdetty siitä, että ulosoton välttämisen tarkoituksessa tehdyt toimet, jotka täyttävät objektiivisen tunnusmerkistön (= oikeudellisen muodon ja asian todellisen luonteen ja tarkoituksen välillä on objektiivisesti katsoen ristiriita) ja sivuuttamisen toissijaisuuden vaatimuksen, vaikeuttavat velkojien maksunsaantia siinä määrin, että järjestelyn sivuuttaminen on perusteltua. (Linna - Leppänen 2007, 143–149.)

Selkeästi havaittava ulosoton välttelyn tarkoitus velallisen toiminnassa voi toimia lisätunnusmerkkinä siitä, että kyseessä oleva järjestely on keinotekoinen (Lindfors 2008, 392).

KKO 2005:97

B on myynyt kohdassa 3 mainituin tavoin kyseessä olevan kiinteistön rakennuksineen A:lle 21.1.1999 tilanteessa, jossa B oli kutsuttu saapumaan samana päivänä antamaan avustavalle ulosottomiehelle ulosottolain mukainen ulosottoselvitys.

Vaikka ulosottomies esittäisikin selvityksen siitä, että kaikki nämä edellytykset (toissijaisuus-, keinotekoisuus- ja välttelyedellytykset) täyttyisivät, ei ulosmittausta saa toimittaa, jos kyseisessä järjestelyssä mukana oleva sivullinen saattaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan. Sivullisen on esitettävä vastanäyttö, mutta täyttä näyttöä ei vaadita, vaan ulosmittauksesta tulee luopua jo todennäköisyysnäytön edessä. Ennen ulosmittausta on kuultava velallista ja sivullista sekä tarvittaessa hakijaa. (Linna 2008, 212.)

3.10 Kohtuullinen aika

Jotta jokin järjestely katsottaisiin keinotekoiseksi, edellytetään vielä, ettei hakijan saatavaa todennäköisesti saada perityksi velallisen muusta omaisuudesta kohtuullisessa ajassa. Mikä sitten on kohtuullinen aika? Ulosottokaareissa ei ole mainintaa ajasta eikä myöskään hallituksen esityksessä (HE 275/1998) anneta mitään konkreettista ajanjaksoa, jota vielä voitaisiin pitää kohtuullisena. Kohtuullisen ajan määrittämisessä tulee ottaa huomioon myös ulosoton joutuisuusperiaate; täytäntöönpanotehtävät tulee suorittaa joutuisasti, tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti sekä että täytäntöönpanotoimitus on pidettävä ilman aiheetonta viivytystä. (Lindfors 2008, 337–338.)

Lindforsin mukaan lopullinen ratkaisu kohtuullisesta ajasta perustuu pohjimmiltaan velkojan ja sivullisen oikeuksien väliseen punnintaan. Silloin kun velallisen julkinen omaisuus todennäköisesti riittää uloshaetun saatavan suorittamiseen, on vastakkain punnittava, mikä merkitys on velkojan oikeuden toteutumisen viivästymisellä ja toisaalta sivullisen oikeuden vaarantumisriskillä. Kummankin tahon oikeuksia suojaavat myös ulosoton keskeiset periaatteet, joutuisuusperiaate ja sivullisen suojan periaate. Yhtenäistarkastelussa päästää siihen, että mitä pienempi riski sivullisen oikeuden loukkaamiseen on olemassa, sitä suurempi painoarvo velkojan suorituksen saamisen viivästymiselle annetaan. Täysin suoraviivaista harkinnan ei tältäkin osin tule olla; kohtuullinen aika ei saa supistua lähes olemattomiin ilmeisenkään keinotekoisuuden

tapauksessa. Toisaalta mitä tärkeämpää ulosmittauksen kohteeksi suunniteltu omaisuus on sivullisen kannalta, erityisesti hänen asumisensa ja toimeentulonsa kannalta, sitä pidempi aika täytyy sivullisen suojan periaatteen nojalla hyväksyä toissijaisuusvaatimuksen täyttäväksi kohtuulliseksi ajaksi. Tämä pätee myös silloin, vaikka epäily järjestelyn keinotekoisesta luonteesta olisi vahvaa. (Lindfors 2008, 341.) Kirjallisuudessa (mm. Linna-Leppänen 2007) on katsottu noin vuoden aikaa kohtuullisena aikana sille, kuinka kauan velkojan tarvitsee odottaa suorituksen kertymistä saatavalleen.

Velkojan ja sivullisen oikeudet joutuvat törmäyskurssille kun määriteltävänä on joutuisuusperiaate ja UK 4:14:n mukainen kohtuullinen aika tilanteessa, jossa velallisen julkisesta omaisuudesta kertyvät suoritukset sinänsä riittäisivät kattamaan velkojan saatavan. Vaihtoehtoina ovat yhtäältä nopeampi suoritus, joka saattaa loukata sivullisen todellista oikeutta ja toisaalta pitemmän ajan kuluttua tapahtuva suoritus, jonka yhteydessä ei oteta riskiä sivullisen oikeuksien vaarantumisesta. Koska UK 4:14:n säännös sallii ulosmittauksen presumption nojalla eikä täyttä varmuutta siten edellytetä, että kyseessä todella on keinotekoinen järjestely, omaisuuden ulosmittaus UK 4:14:n nojalla sisältää aina tietynlaisen riskin sivullisen oikeuksien loukkaamisesta. Tätä riskiä korostaa sivullisen reagoitivelvollisuus ja vaara muutoksenhakumahdollisuuden katkeamisesta tilityksen toimittamiseen. (Lindfors 2008, 339.)

3.11 Keinotekoinen järjestely vai valeoikeustoimi

Velallisen omaisuutta koskevaa järjestelyä voidaan pitää keinotekoisena, jos tämä velallisen tosiasiallisesti hyödyntämä omaisuus on saatettu vain muodollisesti ja nimellisesti sivullisen omistukseen tarkoituksin pitää omaisuus velkojien ulottumattomissa. Samoja asioita, näennäisyyttä ja pyrkimystä lain mukaisen oikeusseuraamuksen kiertämiseen, voidaan liittää myös valeoikeustoimiin ja muihinkin lain kiertämiseksi tehtyihin oikeustoimiin. Mitä eroa sitten on keinotekoisella järjestelyllä ja valeoikeustoimella? Valeoikeustoimella tarkoitetaan vakiintuneesti näön vuoksi annettua tahdonilmaisua, jonka molemmat osapuolet ovat tahdonilmaisun antamishetkellä yhtä mieltä siitä, ettei ilmaistua ole todella tahdottu. Varsinaisessa valeoikeustoimessa eli simuloitussa oikeustoimessa osapuolet eivät ole tarkoittaneet minkään oikeustoimen tekemistä, vaan ovat vain halunneet antaa ulospäin kuvan siitä, että oikeustoimi olisi tehty. Osapuolten puuttuva oikeustoimitahto on valeoikeustoimen ratkaiseva tunnuspiirre. Valeoikeustoimet ovat pätemättömiä osapuolten välisissä suhteissa. Valeoikeustoimen

pätemättömyyteen voi vedota myös sivullinen, esimerkiksi velkoja, jonka oikeutta valeoikeustoimi loukkaa. Tuomioistuin ei viran puolesta ota huomioon valeoikeustoimen pätemättömyyttä, vaan asianosaisen on nimenomaisesti vedottava siihen. Ulosotto-oikeudessa puolestaan ulosottomies voi oma-aloitteisesti tehdä valeoikeustoimea koskevan ratkaisun. Ulosotossa näyttövelvollisuuteen valeoikeustoimen suhteen vaikuttaa olennaisesti, onko epäillyn valeoikeustoimen kohteena oleva omaisuus ulosottokaaren säännöksiin perustuvan omistusolettaman piirissä. Jos omaisuuden katsotaan presumption nojalla kuuluvan velalliselle, omaisuutta omakseen väittävän sivullisen on osoitettava, ettei hänen omistuksensa perustu valeoikeustoimeen. Muissa tilanteissa ulosottomiehen tulee selvittää, että sivullisen omistus perustuu valeoikeustoimeen, jotta omaisuus voitaisiin ulosmitata. (Lindfors 2008, 309–310.)

Keinotekoisien järjestelyjen erottaa valeoikeustoimesta se, että osapuolet ovat todella tarkoittaneet tietyn järjestelyn toteuttamista. Järjestelyn keinotekoisuus ei johdu puuttuvasta oikeustoimitahdosta kuten valeoikeustoimen kohdalla. Järjestely on tarkoitettu ja siinä mielessä todellinen. Järjestelyn keinotekoisuus liittyy omistussuhteiden näennäisyyteen. Sivullinen on omaisuuden muodollinen kulissiomistaja velallisen voidessa hyödyntää omaisuutta ja määrätä siitä tosiasiallisena omistajana. Keinotekoisien järjestelyjen avulla on tarkoitus saada sivullinen näyttämään omaisuuden omistajalta ulosoton välttelytarkoituksessa. (Lindfors 2008, 310–311.)

Nämä kaksi oikeustointia ovat hyvin samankaltaisia ja käytännössä on usein vaikea erottaa, kummasta on kyse – jos kummastakaan. UK 4:14:n soveltaminen ei kuitenkaan vaadi näiden täsmällistä erottelua. Ratkaisevaa on pystyä määrittämään, onko kyseessä velallisen vai sivullisen todellinen omistusoikeus tiettyyn omaisuuteen: kumman osapuolen katsotaan omistavan ulosmittauksen kohteeksi aiotun omaisuuden tosiasiasa. On vaikea saada näyttöä osapuolten oikeustoimitahdosta tai sen puuttumisesta, mutta UK 4:14:ää sovellettaessa osapuolten oikeustoimitahdosta ei ole tarpeen esittää näyttöä, vaan järjestelyn sivuuttaminen voidaan perustaa indisioiden eli aihetodisteiden johdosta syntyvään oletamaan. (Lindfors 2008, 312.)

UK 4:14 tarkoitettussa keinotekoisessa järjestelyssä ei ole kysymys niinkään lain kiertämisestä, vaan ulosoton välttelystä ja näin ollen pyrkimyksestä estää velallisen omaisuuden käyttäminen velkojen suorittamiseen. UK 4:14:n osalta ei ole tarpeen pohtia, olisiko järjestely tai siihen sisältyvät oikeustoimet pätemättömiä juuri sen vuoksi, että

kyseessä on pyrkimys lain kiertämiseen. Koska UK 4:14 itsessään mahdollistaa järjestelyn sivuuttamisen, tällainen pohdiskelu on tarpeetonta. Oikeustoimien pätevyys ei ole tässä ratkaiseva tekijä, vaan myös täysin riidattomasti siviilioikeudellisesti pätevät oikeustoimet voidaan sivuuttaa UK 4:14:n nojalla. (Lindfors 2008, 313–314.)

3.12 Keinotekoinen järjestely vai takaisinsaanti

Takaisinsaanti on myös yksi niistä oikeuden väärinkäytön kiellon sovelluksista, joilla voidaan peräyttää omaisuutta takaisin velalliselle ja näin ulosmitata se sitten velkojien hyväksi. Takaisinsaantiin turvaututaan yleensä konkurssin yhteydessä, mutta yhtä lailla takaisinsaanti on mahdollista myös muissa insolvenssimenettelyissä, ulosotossa-kin. Tosin ulosotossa käytetyt ulosmittaustakaisinsaintikanteet ovat erittäin harvinaisia. Yksittäisen tapauksen olosuhteet saattavat olla sellaiset, että siinä voisi tulla sovelletuksi sekä keinotekoisen järjestelyn sivuuttaminen että takaisinsaanti. Päätöksentekijän, ulosottomiehen tai tuomioistuimen, on ratkaistava kumpaa säännöstä sovelletaan. (Lindfors 2008, 320–321.)

Ulosmittaustakaisinsaanti mahdollistaa sen, että ulosottoa hakenut velkoja voi saada velallisen tekemän sinänsä pätevän ja sitovan oikeustoimen peräytymään, jos se loukkaa hänen oikeuttaan maksunsaantiin. Takaisinsaannilla voidaan puuttua oikeustoi- miin, joilla velallisen omaisuutta on siirretty kaikkien velkojien ulottumattomiin tai joilla on suosittu yhtä velkojaa muiden kustannuksella. Takaisinsaannin tarkoituksena on palauttaa täytäntöönpanon kohteeksi velallisen varallisuuspiiristä pois siirtynyttä omaisuutta. Jos omaisuus on pysynyt koko ajan velallisen varallisuuspiirissä, ei takaisinsaanti sovellu tilanteeseen. Keinotekoisessa järjestelyssä velallinen ei aidosti siirrä omaisuutta pois omasta varallisuuspiiristään, vaan omaisuus kuuluu tosiasiallisesi velalliselle siitä huolimatta, että sivullinen on nimellisesti omistaja. Tähän jaot- teluun on ottanut myös korkein oikeus kantaa ratkaisuisaan 2005:97 ja 2007:24. Jos omaisuus on todellisuudessa siirtynyt aidosti pois velallisen varallisuuspiiristä, ei omaisuutta voida ulosmitata UK 4:14:n nojalla, vaan velkojien on turvaututtava ta- kaisinsaantiin. Jos velallisen omaisuutta on luovutettu pätevin oikeustoimin ja omai- suuden ulosmittaus loukkaisi luovutuksensaajana olevan sivullisen todellista oikeutta, järjestelyyn voidaan puuttua ainoastaan takaisinsaantia koskevien säännösten nojalla. (Lindfors 2008, 320–321.)

Eli ratkaistaessa kumpaa säännöstä sovelletaan, UK 4:14:ää vai takaisinsaantia, tulee päätöksentekijän ratkaista, katsotaanko omaisuuden siirtyneen järjestelyllä pois velallisen varallisuuspiiristä vai onko kyse näennäisjärjestelystä, jolloin velallinen on edelleen tosiasianssa omaisuuden omistaja. Velkoja voi UK 4:14:n soveltamista koskevassa muutoksenhakuasiassa vedota toissijaisesti takaisinsaantiperusteeseen. Täytäntöönpanoriitakannetta ei voida nostaa takaisinsaantiperusteen nojalla, vaan velkojan on pantava vireille nimenomaan takaisinsaantikanne. Lindforsin mukaan (2008, 322) velkoja voi ulosottoasiassa vaatia tietyn järjestelyn sivuuttamista tai peräyttämistä sekä UK 4:14:n ja takaisinsaantia koskevien säännösten perusteella, mutta ratkaisun tekijän on sovellettava vain jompaakumpaa säännöstä sen mukaan, onko kyseessä aito luovutus vai näennäisjärjestely. Jos omaisuus on siirtynyt aidosti sivulliselle, järjestelyä ei saa sivuuttaa UK 4:14:n nojalla, vaan siihen voidaan puuttua vain takaisinsaantisäännösten asettamissa rajoissa. (Lindfors 2008, 321–322.)

Lindfors (2009, 322) korostaa, että ratkaisun tekeminen siitä, sovelletaanko tiettyyn järjestelyyn UK 4:14:ää tai takaisinsaantia koskevia säännöksiä, on tehtävä järjestelyn luonnetta objektiivisesti arvioiden. Järjestely voidaan sivuuttaa ja sivullisen nimissä oleva omaisuus ulosmittata vain, jos järjestelyä voidaan pitää keinotekoisena. Todellisenä pidettyä järjestelyä ei voida sivuuttaa UK 4:14:n nojalla, vaikka se olisi velkojen kannalta edullista.

3.13 Ulosottomiehen päätöksenteko

Selvitettäessä, onko järjestely keinotekoinen ja tehtäessä siitä päätöstä, sovelletaan UK 3 luvun yleisiä menettelysäännöksiä. Lisäksi UK 4:14:ssä on täydentävät säännökset kuulemisesta ja ulosottomiehen tietojensaantioikeudesta. Ulosottomiehen tulee ennen ulosmittausta kuulla velallista ja sivullista sekä tarvittaessa hakijaa, jollei kuuleminen tuntuvasti vaikeuta täytäntöönpanoa. Kuuleminen tarkoittaa ulosottolain mukaan sitä, että asianomaiselle vaataan tilaisuus tulla ennakolta sopivalla tavalla kuuluksi. Kuulemisen tulee koskea nimenomaan järjestelyn keinotekoisuutta. Ulosottomies voi kohdistaa kuulemisen toimittamiseksi omaisuuteen väliaikaistoimen, jos se on tarpeen täytäntöönpanon jatkumisen turvaamiseksi. Jos kuultavaa ei onnistuta tavoittamaan ja väliaikaistoimen enimmäisaika kuluu umpeen, saatetaan omaisuus joutua ulosmittaamaan ilman kuulemista. Kuuleminen tulee silloin pyrkiä toimittamaan

jälkikäteen. Tarvittaessa tehdään itseoikaisu, jos sen edellytykset täyttyvät. (Linna - Leppänen 2007, 164–165.)

Keinotekoista järjestelyä koskevassa ulosottomiehen päätöksenteossa voidaan erottaa seuraavat vaiheet:

- a) päätös, jonka mukaan on perusteluta syytä epäillä järjestelyn olevan keinotekoinen (tietojenhankintapäätös)
- b) päätös, jossa järjestely katsotaan keinotekoiseksi (sivuuttamispäätös) ja
- c) varsinainen ulosmittauspäätös.

Tietojenhankintapäätös tehdään silloin, kun ulosottomies tarvitsee ulkopuoliselta tietojen järjestelysivullisesta ennen sivuuttamispäätöksen ja ulosmittauspäätöksen tekemistä. Mitä tietoja UK 3:64-68:n mukaan on ulosottomiehellä oikeus saada velallisesta, sovelletaan myös keinotekoisessa järjestelyssä osapuolena olevaa sivullista koskeviin tietoihin. Sivullista koskevissa tiedusteluissa täytyy olla perusteltu syy epäillä järjestelyä keinotekoiseksi. Tietojenhankintapäätös on valituskelpoinen päätös. (Linna - Leppänen 2007, 165–166.)

Sivuuttamispäätös voidaan tehdä ennen ulosmittauspäätöstä tai sen yhteydessä (jolloin kihlakunnanvouti tehnee käytännössä myös ulosmittauspäätöksen). Sivuuttamispäätös on ulosmittausta ennakoiva päätös, eikä siitä ole mahdollista tehdä ulosmittausvalitusta. Vasta ulosmittauspäätös koskee sivullisen oikeutta muutoksenhakuoikeuden perustavalla tavalla. Itse ulosmittauspäätöksen tekee kihlakunnanvouti normaaliin tapaan. Sen ei tarvitse olla erikseen perusteltu, jos erillinen perusteltu sivuuttamispäätös on jo tehty. Jos sivuuttamispäätös tehdään ulosmittauspäätöksen yhteydessä, se toimii samalla ulosmittauspäätöksen perusteluosana. Ulosmittauspäätöksestä tulee antaa sivulliselle jälki-ilmoitus muutoksenhakuohjeineen. (Linna - Leppänen 2007, 167.)

3.14 Keinotekoisen varallisuusjärjestelyn vanhentuminen

Keinotekoisen varallisuusjärjestelyn soveltamiseen pätee samat vanhentumisajat kuin yleensäkin ulosottooperusteisiin (ks. 2.4.5). Mikäli velallinen tuo takaisin salaamiaan vaikkapa ulkomaille viemiään varoja määräajan umpeuduttua, voi hän syyllistyä velal-

lisen epärehellisyyteen tai velallisen petokseen ja näin rikoksen johdosta tuomita rangaistukseen ja korvaamaan velkojalle aiheutunut vahinko. Erittäin painavien syiden perusteella vahingonkorvausvelvollisuus voi syntyä VahKL 5:1:n mukaan vaikka kysymys ei olisikaan rikoksesta. Vanhentuminen ei siis välttämättä koske keinotekoisia varallisuusjärjestelyjä, eikä sivulliselle muodollisesti siirretty omaisuus saa kaikissa tapauksissa ajan kulumiseen liittyvää kasvavaa suojaa luovuttajan velkojia vastaan. (Kukkonen 2007a, 44–45.)

3.15 Oikeuskäytäntöä UK 4:14:n soveltamisesta

Keinotekoisia järjestelyjä koskeva säännös on tarkoitettu soveltumaan mitä moninai-
simpiin näennäisjärjestelyihin, joilla velalliset pyrkivät käytännössä välttelemään
ulosottoa (Lindfors 2008, 404). UK 4:14:n sääntely on tarkoitettu yleissäännös, jon-
ka soveltamisalaa ohjaa ennen kaikkea oikeuskäytäntö, tosin tavanomaisen oikeusläh-
deopin mukaan vain heikosti velvoittavana oikeuslähteenä. Esitöillä on ilmaistu sään-
telyn yleisiä tavoitteita ja selvennetty, mitä keinotekoisuuden kriteereillä tarkoitetaan.
Sen sijaan ei ole tarkoitettu määrittää tyhjentävästi tapauksia, joihin sääntelyä sovelle-
taan. (Linna - Leppänen 2007, 141.)

Säännöksen voimassaolon alkuaikoina ulosottomiesten noudattama soveltamisalue oli
varsin laaja. Myös alempien tuomioistuinten käytännössä hyväksyttiin varsin laaja so-
veltamisalue. Korkeimman oikeuden antamat ennakkoratkaisut poikkesivat tästä käy-
tännöstä olennaisesti. Kahdessa ensimmäisessä julkaistussa ennakkoratkaisussa (KKO
2002:63 ja 2003:135) KKO ei vielä ottanut kantaa säännöksen varsinaisen sovelta-
misedellytysten tulkintaan, vaan korosti sivullisen menettelyllistä oikeussuojaa painot-
tamalla sivullisen kuulemisen tärkeyttä ennen kuin ulosmittauksen suorittamisesta
voidaan päättää säännöksen nojalla. (Lindfors 2008, 405.)

KKO 2002:63

Koska A:n ja B:n kuulemisen ei korkeimman oikeuden ratkaisusta ilme-
nevin perustein voitu katsoa haittaavan täytäntöönpanoa, heitä olisi tullut
kuulla jo ennen ulosmittausta. Ulosmittaus kumottiin.

KKO:n yleisenä tulkintalinjana oli kuitenkin jo nähtävissä ajatus säännöksen sovelta-
misen poikkeuksellisuudesta. Ulosmittauksen toimittaminen säännöksen nojalla mer-
kitsee poikkeusta keskeisistä varallisuus- ja ulosotto-oikeudellisista periaatteista (ku-

ten nimiperiaate), joten säännöksen soveltamisessa on noudatettava varovaisuutta ja erityisesti huolehdittava sivullisen oikeuksista. Varovaisen soveltamisen periaate on vakiintunut tulkintalinjaksi myös ratkaisuisissa, joita KKO on antanut vuodesta 2004 alkaen. KKO:n kynnys tulkita järjestely keinotekoiseksi on ollut melko korkea. (Lindfors 2008, 405–406.) Vuoden 2006 uudistuksessa keinotekoisuuden kriteereihin ei tehty muutoksia (ainoastaan menettelysäännöksistä kuulemisvelvollisuutta tiukennettiin ja täsmennettiin ajankohta, jolloin ulosottomies saa sivullisesta tietoja samalla tavalla kuin velallisesta), joten sivuuttamisen edellytyksiä koskeva aiempi oikeuskäytäntö ja –kirjallisuus on yhä käyttökelpoista (Linna - Leppänen 2007, 140).

Järjestelyn keinotekoisuuden arviointi perustuu kokonaisharkintaan, jossa kaikki relevantit seikat tulee ottaa huomioon, niin järjestelyn keinotekoisuuden puolesta puhuvat seikat kuin sitä vastaankin osoittavat tekijät. KKO:n oikeuskäytännön valossa voidaan todeta, että omaisuuden ulosmittaamisen UK 4:14:n nojalla tulee olla varsin poikkeuksellinen menettely. Ennakkoratkaisuisissa säännöksen soveltamisedellytysten ei ole katsottu helposti täyttyvän. (Koulu - Lindfors 2009, 242–243.) UK 4:14:ssä voidaan sanoa olevan sisäänrakennettuna vaatimus arviointitavasta, jossa ratkaisu perustetaan yksittäistapauksen olosuhteiden punnintaan. Tästä johtuen myös KKO:n ratkaisut ovat kasuistisia eli yksittäistapauksittain tarkasteltuja, joskin niistä voidaan hahmottaa varovaisen soveltamisen, vähimmän tarkastelun, esinekohtaisen tarkastelun ja yleisen ulosotto-oikeudellisen sivullisen suojan periaatteiden noudattamista. (Lindfors 2008, 406–407.)

Ulosmittauksen pitävyys ulosottokäytännössä on usein todistelun varassa. Näyttöä väitteidensä tueksi saattaa olla vaikea saada, varsinkin silloin, kun yritetään määritellä osapuolten todellista tahtoa ja tarkoitusta. Oikeuskäytännössä pidetään tiukasti kiinni siitä, ettei sivullisen todellista oikeutta saada ulosmittauksella loukata. Mikäli todellinen oikeus pystytään näyttämään toteen, on velkojien oikeutta pyrittävä hakemaan takaisinsaannin kautta sen edellytysten täytyessä. (Heikkinen 2011, 45.)

3.16 Yhteenveto keinotekoisista järjestelyistä

Kuten edellä on moneen kertaan korostettu, on UK 4:14:n soveltaminen varsin poikkeuksellista. Soveltamisen kriteereinä ovat omistajan määräämisvaltaan verrattava valta ainoastaan muodollisesti luovutettuun omaisuuteen, toimenpiteen yksinomaisen

tarkoitus saattaa omaisuus velkojien ulottumattomiin ja hakijan saatavan perimisen kohtuuton viivästyminen. Toimivalta ja näyttötaakka edellytysten täyttymisestä on ulosottomiehellä. Ennen keinotekoisien varallisuusjärjestelyjen soveltamista on ratkaistava omaisuuden luovutuksen valeoikeustoimeen perustuva näennäisyys, oikeustoimen muut pätemättömyysperusteet ja mahdolliset luovutuksen oikeusvaikutusten muodostumisen esteenä olevat virheet. Keinotekoisia varallisuusjärjestelyjä ei voi soveltaa, jos omaisuuden luovutus on siviilioikeudellisten sääntöjen mukaan todellinen. (Kukkonen 2007a, 136.)

Arvioitaessa keinotekoisuutta voidaan puhua eräänlaisesta vähimmän tarkastelun periaatteesta. Tämä perustuu siihen lähtökohtaan, että järjestely ei ole säännöksen tarkoittamalla tavalla keinotekoinen, jos sivullisella on omaisuuteen kohdistuva todellinen oikeus, mikä on samalla määräävin tekijä, joka ratkaisee kysymyksen järjestelyn keinotekoisuudesta. Vaikka yksittäistapauksessa olisi järjestelyn keinotekoisuuteen viittaavia merkkejä, sivullisen todellinen oikeus määrää lopputuloksen: ulosmittausta ei voida suorittaa UK4:14:n perusteella, jos se loukkaisi sivullisen oikeutta. Vähimmän tarkastelun periaatteen mukaan sen selvittäminen, onko sivullisella todennäköisesti todellinen oikeus omaisuuteen, riittää estämään ulosmittauksen eikä enempään selvittämiseen ole enää tarvetta. Sivullisella on asiassa alennettu näyttökynnys ja jo todennäköisyys riittää estämään ulosmittauksen UK 4:14:n nojalla. Myös sivullisen suojan periaate on vahvasti vaikuttamassa kokonaisharkinnassa. Sivullisen suoja korostuu erityisesti silloin, kun ulosmittauksen kohteeksi voi joutua sivullisen asumisen ja toimeentulon kannalta tärkeä omaisuus. Jos kuitenkin tällaisen omaisuuden ulosmittaamiseen päädytään, tulisi ratkaisu perustaa mahdollisimman pitkälle positiiviseen selviytykseen velallisen tosiasiallisesta omistuksesta. (Lindfors 2008, 370–371.)

Kokonaisuutena ehkä voidaan sanoa, että yleinen asenne tuomioistuimissa suosii lievästi ulosoton tehokkuutta, paitsi keinotekoisissa järjestelyissä. Etenkin korkein oikeus on edustanut oikeussuojamyönteistä linjaa ja edellyttänyt pidättyväisyyttä ulosottomiehen laajojen toimivaltuuksien käyttämisessä, jos ulosotossa joudutaan puuttumaan sivullisen omakseen väittämään varallisuuteen. (Koulu - Lindfors 2009, 28.)

Ulosottokaaren presumptiivisten säännösten (oikeudellisten olettamien) valmistelua leimaa tietty näkökulman kapeus. On muistettava, ettei ulosotto ole vain teknistä muualla annettujen päätösten täytäntöönpanoa, vaan sen yhteydessä voi toteutua juri-

disesti vaikeita, laajaa selvitystä vaativia kysymyksiä, joiden ratkaisemisella on huomattava vaikutus yksittäisten ihmisten elämään ja toimeentuloon. Ulosottokaaren presumptiivisten säännösten sisällöllä ja niitä koskevilla tulkinnoilla on siten olennainen merkitys oikeudenmukaisen ja perusoikeuksien toteutumista turvaavan lopputuloksen kannalta. (Lindfors 2008, 436.)

4 CASE A

Tässä kuvattu tapaus on todellinen samastamistapaus, joka on ollut käsiteltävänä Päijät-Hämeen ulosottovirastossa ja Päijät-Hämeen käräjäoikeudessa. Tapausta käsitellään nimettömänä, jotta asianosaisten henkilöllisyys pysyisi salassa. Tapauksessa käsitellyjä summia, päivämääriä, ammattia ja muita yksilöiviä tietoja on muutettu salassapidon varmistamiseksi.

4.1 Taustaa

A:lla on ollut ulosoton kautta perittävänä olevia velkoja noin 190 000 euroa ja hänet on vuosien varrella useaan kertaan todettu ulosotossa varattomaksi. A:lla oli vain eläketuloa noin 1 000 euroa kuukaudessa, josta oli eläkkeen ulosmittaus ollut voimassa jo vuosia. Ulosottoon A:lta kertyy noin 200 euroa kuukaudessa. A:lla on ollut myös vuosien varrella monia eri yrityksiä, joissa hän on itse käyttänyt tosiasiallista määräysvaltaa. A on asetettu myös liiketoimintakieltoon.

A tuli Päijät-Hämeen ulosottoviraston piiriin alkuvuodesta 2009 muutettuaan paikkakunnalle Y. Tällöin myös A:n yritys X Oy, joka oli konkurssissa, kuului samaan ulosottopiiriin. Heinäkuussa 2009 tuli vireille X Oy:n konkurssipesän turvaamistoimenpiteasia, jossa piti takavarikoida konkurssipesään kuuluvia ajoneuvoja. Turvaamistoimen tiedoksianto tehtiin A:lle hänen kotonaan. Tällä käynnillä ulosottomiehen huomio kiinnittyi taloon, jossa A asui. Talo oli uusi, iso omakotitalo. Miten on mahdollista, että varattomaksi todettu velallinen voi asua tällaisessa talossa? Tätä taustaa vasten ulosottomies alkoi selvittää kiinteistön omistusoikeutta.

4.2 Kiinteistön omistus

Lainhuutorekisterin mukaan kiinteistön omistaa A:n vaimo B. Miten voi olla mahdollista, että vaimo, jonka tulot muodostuvat pienestä eläkkeestä ja joka on ollut aiemmin

velkajärjestelyssäkin, voi omistaa ko. kiinteistön rakennuksineen? Millä rahalla tontti on ostettu ja talo rakennettu? Näitä asioita kyseltiin B:lle tehdyssä ulosottoselvityksessä. Häneltä kysyttiin mm. kuka allekirjoitti kauppakirjan, missä kaupat tehtiin, kuka maksoi kauppahinnan ja miten sekä kuka allekirjoitti rakennuslupahakemukset. Näillä kysymyksillä pyrittiin selvittämään, onko B kiinteistön todellinen ostaja ja omistaja vai olisiko kyseessä keinotekoinen järjestely.

Tontti on ostettu heinäkuussa 2005. Kauppahinta on ollut 10 000 euroa. B on maksanut kauppahinnan käteisellä kaupantekotilaisuudessa. Rakennuslupaa on haettu elokuussa 2005. Vuonna 2006 tontille on rakennettu ensin halli ja sen valmistumisen jälkeen on aloitettu omakotitalon rakennustyöt. A ja B ovat muuttaneet taloon asumaan vuonna 2007.

Jotta pystyttäisiin selvittämään, millä rahalla B on voinut ostaa tontin ja rakentaa omakotitalon ja hallin, on ulosottomies selvittänyt B:n tulot neljältä vuodelta sekä tilannut B:n tiliotteet kaikista B:n tileistä niin ikään neljältä vuodelta. B:n tulot vuosilta 2006–2009 ovat olleet noin 14 500 €/vuosi, joista vuokratuloa on ollut noin 8 000 euroa vuodessa. Kaikki B:n tilitapahtumat käytiin läpi ja niistä tehtiin yhteenveto. Samat selvitykset on tehty myös A:sta.

Tämän jälkeen on marraskuussa 2009 tehty velalliselle eli A:lle ulosottoselvitys ja samanaikaisesti myös B:lle sivullisselvitys. B ilmoitti allekirjoittaneensa kauppakirjan ja maksaneensa kauppahinnan käteisellä. Kauppahinta on ollut 10 000 euroa. B sanoi olevansa säästäväinen ihminen ja säästäneensä rahaa ”sukan varteen” monen vuoden ajan. Hän mm. ilmoitti keräävänsä marjoja ja sieniiä sekä tekevänsä käsitöitä, joiden myynnistä saa hiukan tuloja. Hän oli saanut omien vanhempiensa kuoleman jälkeen perintönä 14 000 markkaa, jotka myös oli säästänyt. Talon rakentamista varten hän oli ottanut pankista lainaa, jolla on rahoittanut rakennuskustannuksia. Rakennuskustannukset ovat A:n ja B:n mukaan olleet vähäiset, sillä kaikki puutavara on saatu omalta tontilta ja rakennustöitä on tehty mahdollisimman paljon itse ja talkoovoimin. Putki- ja sähkötyöt ovat tehneet ulkopuoliset urakoitsijat, joille on maksettu töistä laskujen mukaan. Laskut on maksettu B:n ottamalla lainarahalla. B:n ilmoituksen mukaan rakentaminen on ollut puolisoiden yhteinen projekti, mutta rakennuskustannukset on maksanut B ja hän myös omistaa tontin ja sillä sijaitsevat rakennukset yksin.

B:n pankkitilin tapahtumista näkyy, että hänen tililtään on maksettu rakennuskustannuksia yhteensä 56 340 euroa. Tämä ei riitä vielä läheskään kaikkiin rakennuskustannuksiin. Mistä loppu raha on tullut? Tähän kysymykseen ei B osannut vastata. Tontti on kooltaan 4,42 hehtaaria. Tontilla sijaitsee noin 300 m²:n suuruinen tiiliverhoiltu omakotitalo sekä hallirakennus. Tuohon aikaan omakotitalon rakennuskustannukset ovat olleet noin 1 300–1 400 €/m² eli tässä tapauksessa noin 390 000–420 000 euroa. B:n lainat pankista ovat olleet noin 44 000 euroa. Millä rahalla B on voinut rakentaa talon?

4.3 B:n tulot ja rakennuskustannukset

Ulosottomiehen tekemässä muistiossa on esiin tuotu mm. seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Miten B on pystynyt säästämään rahaa, kun hän on ollut velkajärjestelyssä ja maksuohjelma voimassa?
- B:llä on ollut voimassa myös palkan ulosmittaus, miten on pystynyt sinä aikana säästämään?
- Mitkä ovat olleet B:n tuotot ja kulut kuukausitasolla?
- Miten B on voinut maksaa käteisellä kululaskuja, kun pankkitililtä ei ole nostettu niin paljon rahaa, kuin käteissuorituksia on ollut?
- Miten on ollut mahdollista hankkia kaikki laudat ja listat omalta tontilta saaduilla puilla? Onko sahaajalla ollut mahdollisuus sahata kaikki tarvittavat puutavarat?
- Paljonko A:n käteisnostot ajalla 4.8.2006–31.12.2007 ovat olleet hänen omasta yrityksestään X Oy:stä?

Jotta edellä mainittuihin kysymyksiin saataisiin vastaukset ja koska ulosottomiehellä oli vahva epäily, ettei B ole voinut rahoittaa rakentamista, saatikka tontin ostoa, kokonaan yksin, on selvitetty B:n tulot sekä rakennuskustannuksiin käytetyt varat. Kuten aiemmin todettiin, on B:n pankkitililtä maksettu rakennuskustannuksia yhteensä noin 56 340 euroa. Tämä summa oli saatu selville siten, että B:n tililtä oli katsottu kaikki

tapahtumat ja laskettu yhteen kaikki ne, jotka ovat olleet rakentamiseen liittyviä maksuja.

Tilille on myös tehty käteispanoja ennen isompien rakennuslaskujen maksua. Pankista pyydettiin jopa yksittäiset kuittijäljennökset käteispanoista, jotta nähdään, kuka on allekirjoittanut ne. Kuiteista ilmeni, että B on allekirjoittanut ne kaikki. Lisäksi on selvitetty A:n ja X Oy:n pankkitilien tilitapahtumat.

B:n tulot on selvitetty vuosilta 2006–2009. Ne ovat olleet noin 14 500 €/vuosi. Myös rakennuslupahakemuksesta on pyydetty kopio, jotta nähdään kuka sen on allekirjoittanut. B oli allekirjoittanut sen.

Myös paikalliselta metsänhoitoyhdistykseltä pyydettiin selvitys kiinteistön metsävauriosta. Puustoa tontilla on ollut noin 2,5 hehtaaria. Kun A ja B ovat väittäneet, että kaikki rakentamiseen tarvittava puutavara on saatu omalta tontilta, herää kysymys onko todella kaikki puu saatu näin ja onko pieni paikallinen saha pystynyt sahaamaan kaikenlaisen puumateriaalin.

Tehtyjen selvitysten perusteella ja koska velallisella ei ole ollut riittävästi muuta ulosmittauskelpoista omaisuutta, on ulosottomies 2.12.2009 tehnyt päätöksen väliaikaistoimesta. Tämä tarkoittaa sitä, että väliaikaistoimen kohteena olevaa omaisuutta (tässä kiinteistö sekä ainesosat ja tarpeisto) ei saa hävittää, luovuttaa tai pantata eikä siitä saa muutoinkaan määrätä ilman ulosottomiehen lupaa. Väliaikaistoimi on ollut tarpeen täytäntöönpanon jatkuvuuden turvaamiseksi, sillä ulosmittausta ei ole voitu heti toimittaa. Väliaikaistoimeen ei saa hakea muutosta.

4.4 Samastamispäätös

Ennen samastamispäätöksen tekemistä on A:tä ja B:tä kuultu ja heille on varattu tilaisuus antaa lausuma väliaikaistoimen johdosta. A ja B ovatkin antaneet lausuman 17.12.2009. Lausumassa ei ole osoitettu, että B olisi yksin pystynyt vastaamaan kustannuksista, tai että rahavarat kustannuksiin olisivat tulleet jostain muualta kuin A:lta. 21.12.2009 kihlakunnanvouti on tehnyt samastamispäätöksen, jolla kiinteistö on ulosmitattavissa puolesta osuudesta velallisen A veloista UK 4:14:n nojalla.

Kihlakunnanvouti on katsonut, että tehtyjen selvitysten perusteella on ilmennyt, että osin kiinteistöllä sijaitsevien rakennusten rakennuskustannuksia on maksettu sivullisen tililtä. Sivullisen tulot, omaisuus sekä rakennukset ja niiden koko huomioon ottaen on mahdotonta, että kaikkia rakennuskustannuksia olisi maksettu sivullisen varoilla. On ilmeistä, että rakennuskustannuksia on suurimmaksi osaksi rahoitettu A:n hallitsemistaan yhtiöistä nostamalla rahavaroilla.

Velallisesta ja sivullisesta sekä rakennuksista hankitut tiedot osoittavat, että B:n omistus yksin kaikkeen aviopuolisoiden yhteisessä käytössä olevaan omaisuuteen on kei-notekoinen järjestely, jonka tarkoituksena on pitää A:n omaisuus ulosottovelkojen ulottumattomissa. Lisäksi A on ollut ylivelkainen tehdessään omaisuusjärjestelyn. Tehtyjen selvitysten perusteella on selvää, että kiinteistön ostamista ja rakennusten rakentamista ei ole voitu tehdä pelkästään B:n varoilla. A:n hallitsemistaan yhtiöistä tekemät rahavarojen nostot on mitä ilmeisimmin käytetty kiinteistön hankintaan ja rakennusten rakennuskustannuksiin.

Koska ulosmittaus on katsottu olevan mahdollista tehdä puolikkaan osalta, ei ulosmittaus loukkaa B:n todellista oikeutta. Hän saa kuitenkin pitää nimissään puolta kiinteistöstä. B:lle on annettu asiassa valitusosoitus.

4.5 Asian käsittely käräjäoikeudessa

A ja B ovat valittaneet samastamispäätöksestä käräjäoikeuteen. Valituksessaan B on vaatinut ulosmittauksen kumoamista sillä perusteella, että hän omistaa yksin kyseessä olevan tilan ja ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan. Hän on perustellut vaatimustaan mm. sillä, että hän on ostanut tilan käteisellä. Rahan hän on säästänyt useiden vuosien aikana. Lisäksi hän on saanut vanhemmiltaan perintöä noin 2 300 euroa. Omakotitalon rakennuskustannukset ovat olleet noin 76 000 euroa ja hallin noin 3 400 euroa. Rakennusaikaisia kustannuksia on suoritettu B:n tililtä noin 38 300 euroa, minkä lisäksi B on käyttänyt aikaisemmin säästämiään varoja. A:n ja B:n poika on lahjoittanut rakentamista varten noin 3 000 euroa. B:n tuloina ovat olleet eläketulot sekä lisäksi tilalla sijaitseva hallin ja toimistotilan vuokraamisesta saadut tulot.

Velkojat ovat vastustaneet B:n vaatimuksia ja vaatineet valituksen hylkäämistä. Ulosottomies on antanut oman lausuntonsa valituksesta ja vedonnut siinä mm. edellä mai-

nittuihin seikkoihin, jotka asian selvittelyssä ovat tulleet ilmi. Kirjallisina todisteina on oikeudessa esitetty mm. selvitystä omakotitalon tarvikeostoista, rakennuskustannus selvitys, selvitykset lainojen nostoista, verotettavista tuloista, tilitapahtumista ja raha liikenteestä, talon kustannusarvio ja laskujen vertailu, sahauslasku, valokuvia sekä taulukko rakennustoimintaan liittyvistä laskuista ja maksuista. Henkilötodistajina on kuultu mm. A:ta, B:ta, heidän poikaansa, ulosottomiestä sekä valvojana toiminutta rakennusmestaria.

Käräjäoikeus on hylännyt valituksen. Se on päätyntä tähän ratkaisuun oikeudenkäynnin aikana esitettyjen kirjallisten todisteiden sekä kuultujen todistajien perusteella.

Kiinteistölle on syksyllä 2005 rakennettu kylmä halli A:n hallitseman X Oy:n käyttöön, ja vuosina 2006 - 2009 omakotitalo puolisoiden yhteiseksi asunnoksi. Omakotitalon rakentaminen on B:n kertoman mukaan ollut avioparin yhteinen projekti. Valvo van rakennusmestarin kertoman mukaan A on pitkälti vastannut työmaan järjestelyistä.

Käräjäoikeus on katsonut asiassa olevan riidatonta, että ulosmittauksen kohteena olevalle kiinteistölle rakennetun hallin rakennuskustannukset ovat olleen noin 3 400 euroa ja omakotitalon rakennuskustannukset vähintään esitettyjen tositteiden mukaisesti noin 76 500 euroa. A on kertonut, että tositteista on puuttunut noin 2 000 eron sähköliittymämaksu, jonka hän on itse maksanut. Kiinteistön kauppakirjasta ilmenevä kauppahinta on ollut 10 000 euroa. Yhteensä ulosmitattuun kiinteistöön kohdistuneet kustannukset ovat olleet siis vähintään 91 900 euroa.

A:n ja B:n kertomusten mukaan rakennuskustannuksia on alentanut se, että rakentamiseen on käytetty pääasiassa omalta tontilta hankittua puumateriaalia sekä runsaasti omaa ja talkootyövoimaa. Lisäksi rakentamisessa on käytetty A:n hallitsemien yhtiöiden koneita ja laitteita.

Asiassa on ollut riidatonta myös se, että rakentamiskustannuksia on maksettu B:n tililtä noin 38 300 euroa ja käteisellä noin 30 800 euroa. B on oikeudessa kertonut, että ei ole maksanut mitään rakentamiseen liittyneitä kuluja käteisellä, vaan kaikki hänen maksamat rakennuskustannukset on maksettu hänen pankkitililtään. Rahat ovat tulleet B:n nostamista pankkilainoista, joita hän on maksanut takaisin X Oy:ltä saaduilla hallin vuokratuloilla. B:n tilille on lisäksi tehty käteispanoja, joita hänen oman kertomansa mukaan ei ole voinut tehdä muut kuin A. B on itse kertonut, ettei hän ole osallistu-

nut kiinteistölle rakennetun hallin rahoittamiseen varojen puutteen takia, vaan siitä on huolehtinut A. A taas on kertonut osallistuneensa rakennuskustannuksiin korkeintaan 15.000 eurolla ja huolehtineensa mm. sähköliittymän maksusta. B on taas kertonut, että kaikki hänen tietämänsä käteismaksut on hoitanut A.

Kiinteistön 10 000 euron kauppahinnan B on kertomansa mukaan maksanut käteisellä kaupantekotilaisuudessa. Varat hän on kertonut ottaneensa vuosien varrella keräämistään säästöistä, joka hän on säilyttänyt kotona. Esitetyn selvityksen mukaan B:n säästämismahdollisuudet ovat kuitenkin olleet hyvin rajalliset. B:llä on ollut yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen maksuohjelma ajalla 1.1.1999–31.3.2004. Maksuohjelman aikana B:lle ei ole hänen omankaan kertomuksensa mukaan kertynyt juurikaan säästöjä. Lisäksi hän on ollut ennen velkajärjestelyä vuosia ulosoton asiakkaana, miltä ajalta hänen käyttöönsä on jäänyt vain suojaosuutta vastaava summa. Näistä varoista B on maksanut normaalit elinkustannukset. Tästä huolimatta B on kertomansa mukaan säästänyt ennen velkajärjestelyä 5 000–6 000 euroa ”sukan varteen”. Noin 2 400 euroa vastaava osuus näistä rahoista on tullut B:lle perintönä hänen vanhemmiltaan. Lisäksi B on kertomansa mukaan saanut tyttäreltään korkeintaan 1 000 euroa ja pojaltaan noin 3 000 euroa. Todistajana kuultuna B:n poika on kertonut maksaneensa rahat pienissä erissä vasta parin viime vuoden aikana eli kiinteistön kaupan jälkeen. Velkajärjestelyn jälkeisenä aikana B:n ennakonpidätyksen jälkeinen eläketulo on hänen kertomansa mukaan ollut noin 600 euroa kuukaudessa, mikä selviää myös verotettavista tuloista esitetystä selvityksestä. Näistä tuloista hän on maksanut vuokran, noin 480 euroa kuukaudessa, sekä sähkölaskun. B:n kertoman mukaan A on ollut puolisoista koko ajan suurituloisempi. Lisäksi A on hänen rahaliikenteestään esitetyn selvityksen mukaan nostonut kiinteistön kaupan ja suurien rakentamiseen liittyneiden käteismaksujen aikoihin huomattavia summia X Oy:n tililtä.

Käräjäoikeus on katsonut edellä esitetyillä perusteilla osoitetun, että järjestely, jossa B omistaa yksin perheen omakotitalon, on ulosottokaaren 4. luvun 14. §:ssä tarkoitettu keinotekoinen järjestely. Rakennusprojekti on ollut A:n ja B:n yhteinen, ja A on osallistunut myös hankkeen rahoittamiseen sekä johtanut rakennustyötä, jossa on lisäksi käytetty A:n hallitsemien yhtiöiden koneita ja laitteita. Tarkoituksena on ollut yhdessä rakentaa puolisoitten yhteinen koti, josta myös A on saanut nauttia kuin omastaan. A:lla ulosotossa olevien velkojen määrän perusteella on ilmeistä, että tarkoituksena on ollut välttää omaisuuden ulosmittaaminen A:n veloista. Koska A on useasti todettu

ulosotossa varattomaksi, ei ole todennäköistä, että ulosoton hakijoiden saatava saataisiin kohtuullisessa ajassa perityksi ko. tilan osuutta ulosmittaamatta.

B ei ole saattanut todennäköiseksi, että kiinteistön puolikkaan ulosmittaus loukkaisi hänen todellista oikeuttaan, koska hän ei ole osoittanut, että olisi rahoittanut puolta ulosmitattuun kiinteistöön kohdistuneista kustannuksista. A:n oman kertomuksen perusteella on selvää, että hän on maksanut omakotitalon rakennuskustannuksista ainoastaan hänen tililtään maksetut 38 300 euroa. Mitä tulee kiinteistön kauppahinnan maksuun, ei ole pidettävä todennäköisenä, että B olisi ennen velkajärjestelyään pystynyt säästämään niin paljon, että olisi voinut rahoittaa kiinteistön koko 10 000 euron kauppahinnan omista varoistaan, koska hän on ollut ennen velkajärjestelyä vuosia ulosotossa, jolloin hänelle on tarjoilijan palkastaan jäänyt käyttöön ainoastaan suojaosuutta vastaava määrä. Tästä summasta hän on joutunut vielä maksaman normaalit elinkustannukset. Käräjäoikeus on pitänyt todennäköisempänä, että A, joka on ollut puolisoista suurituloisempi ja jolla on ollut käytettävissään X Oy:stä nostamiaan varoja, on rahoittanut kiinteistön kauppahinnasta vähintään niin suuren osuuden, että B:n osuus kiinteistöön kohdistuneista 91 000 euron kustannuksista ei ole ylittänyt puolta kiinteistöön kohdistuneista kustannuksista.

Näillä perusteilla käräjäoikeus (Päijät-Hämeen käräjäoikeuden tuomio xx.xx.xxxx) on katsonut, että ei ole estettä ulosmitata A:n veloista puolta kiinteistöstä. Näin ollen B:n valitus on hylätty. Käräjäoikeuden tuomio on jäänyt lainvoimaiseksi.

5 LOPUKSI

5.1 Pohdintaa

Jotta järjestelyä pidettäisiin keinotekoisena ja se sivuutettaisiin UK 4:14:n nojalla myös oikeudessa pitävästi, on se todistelun varassa ja todistustaakka on ulosottomiehellä. Ulosottomiehen on todella huolellisesti käytävä läpi tapauskohtaisesti ensinnäkin, että kaikki UK 4:14:n sisältämät soveltamiskriteerit täyttyvät ja hankkia niin vahvaa näyttöä keinotekoisien järjestelyjen täyttymisestä, että se kestää myös oikeudessa tarvittaessa aina korkeinta oikeutta myöten. Vaikkakin UK 4:14 nojautuu presumptioihin eikä välttämättä täyttää näyttöä tarvita, on todistelulla kuitenkin keskeinen merkitys, jos ulosmittauksesta valitetaan oikeuteen, mikä useimmiten tapahtuukin. Koko keinotekoiseen järjestelyyn vetoaminen ja siis oikeustoimen sivuuttaminen on täysin

ulosottomiehen toimivallassa. Se, että ulosottomies viitsii ryhtyä asiaa selvittämään ja keräämään näyttöä, on ulosottomiehen viitseliäisyydestä kiinni. Onneksi nykyään ulosottomiehillä on laajat valtuudet ja monipuoliset keinot saada tietoja erilaisista rekistereistä ja tietojärjestelmistä, salaisistakin, niin velallisesta kuin sivullisestakin.

Kun ulosottomies harkitsee, onko jossakin tapauksessa kyseessä mahdollisesti keinotekoinen järjestely, kannattaa hänen kiinnittää huomiota mm. seuraaviin seikkoihin (UK 4:14:n indisioihin):

1. Kuka käyttää ja hallinnoi omaisuutta?
2. Kenellä on tosiasiallinen määräysvalta?
3. Kuka on tosiasiallisesti rahoittanut kohteen hankinnan?
4. Kuka maksaa kohteesta juoksevat kulut ja vastaa huollosta ja ylläpidosta?
5. Kuka saa etua ko. järjestelystä?
6. Kuka saa tuoton?
7. Kuka kantaa riskin?
8. Saako joku korvausta omistajana esiintymisestä?
9. Onko järjestely tarkoitettu pysyväksi?

Näihin kysymyksiin saatujen vastausten tueksi on lisäksi hankittava riittävän vahvaa näyttöä.

Ulosotto on todella laaja kokonaisuus, jossa ulosottomiehen täytyy ottaa huomioon paitsi ulosottokaaren säännökset, myös muuta lainsäädäntöä soveltuvien osin unohtamatta kirjoittamattomia sääntöjä, kuten oikeuden väärinkäytön kieltoa. Ei ole mitenkään helppoa puuttua sivullisen oikeuden suojaan ja yrittää lähteä ulosmittaamaan sivulliselle kuuluvaa omaisuutta.

5.2 Työn toteutuminen

Tutkimus on tehty lähinnä oikeuskirjallisuutta tutkimalla sekä tutustumalla oikeuskäytäntöön Suomessa. UK 4:14 on meillä kansallinen erikoisuus, vastaavaa pykälää ei liene muiden maiden lainsäädännössä ole. Säännöksen esitöistä ei käy ilmi, miksi juuri Suomessa on päädytty tällaisen säännöksen säätämiseen. On epätodennäköistä, että ulosoton kiertäminen olisi poikkeuksellisen suuri ongelma nimenomaan Suomessa ja täällä velalliset turvautuisivat erilaisiin keinotekoisiiin järjestelyihin paljon useammin kuin muissa maissa. Ehkä muiden maiden lainsäädännöstä löytyy jokin muu laki, jota voidaan soveltaa keinotekoisiiin järjestelyihin. (Lindfors 2008, 402.) Tämän vuoksi tässä työssä on tutkittu asiaa vain Suomessa ja suomalaisessa oikeusjärjestelmässä.

Oikeuskirjallisuutta on asiasta runsaasti ja vaikeutena olikin tyypistä saatavilla olevaa tietoa yrittäen poimia laajasta materiaalista keskeisiä asioita ulosottomiehen käytännön työhön liittyen ja samalla ”kansankielistä” tieteellistä kirjoitusta. Heikkoutena tässä työssä on ollut se, että tiedot perustuvat lähinnä kirjalliseen materiaaliin sekä ulosottomiehiltä saatuihin tietoihin, mutta mitään kirjoittajan omakohtaista kokemusta eikä käytännön tuntemusta keinotekoisista järjestelyistä ole.

Oikeuskäytäntöä on vielä harvinaisen vähän UK 4:14 soveltamisesta, sillä se on vielä melko uusi säännös ja harvakseltaan käytetty. Muutamakin korkeimman oikeuden ratkaisut jo antavat kuitenkin selkeän kuvan vallitsevasta oikeuskäytännöstä. Korkein oikeus on linjannut käytäntöä niin, että vain harvoin voidaan katsoa olevan kyse keinotekoisista järjestelyistä ja sivullisen omaisuutta voitaisiin sen nojalla ulosmitata. Sivullisen suojan periaate on vahva. Pääsääntönä ulosotossa tulee edelleen olla se, että sivullisen nimissä olevaa omaisuutta pidetään hänelle kuuluvana, eikä sitä saa ulosmitata velallisen veloista (Lindfors 2008, 406).

Nimenomaan korkeimman oikeuden tiukasta tulkinnasta johtuen UK 4:14:ää käytetään harvakseltaan. Valtakunnanvoudinviraston hallintovouti Tommi Talvitien (2012) mukaan tapauksia on Suomen kaikissa ulosottovirastoissa yhteensä vain noin 20 - 30 tapausta vuodessa. Tätä linjaa mukailee myös Päijät-Hämeen ulosottovirasto, jossa UK 4:14:ää on sovellettu vain muutamia tapauksia vuosittain, vuonna 2011 viisi kappaletta (Tirkkonen 2012).

Työn aluksi otettu pääpiirteittäinen kuvaus ulosottomenettelystä sekä siitä, mitä ulosotto ylipäätään tarkoittaa, on tarkoitettu niitä lukijoita varten, jotka eivät tiedä ulosotosta juuri mitään. Tässä työssä keinotekoisia järjestelyjä on käsitelty juuri ulosoton kontekstissa, joten lukijan on tärkeää ymmärtää ulosottomenettely ja ulosoton yleiset periaatteet, jotta pystyy ymmärtämään myös keinotekoisien järjestelyjen merkityksen ulosotossa. Ulosottomiehille oppaaksi riittää työn loppuosa keinotekoisista järjestelyistä alkaen.

Tämän työn asiasisältö on tarkastettu Päijät-Hämeen ulosottovirastossa. Apua ja tukea työn kirjoittamiseen on saatu kihlakunnanulosottomiehiltä Ruuth Tirkkoselta ja Pekka Lesoselta sekä lupa oikean tapauksen esittämiselle ja koko työn toimeksiannolle joltavalta kihlakunnanvouti Jarmo Kivistöltä, joille kaikille kuuluu suuri kiitos.

LÄHTEET

Heikkinen, T. 2011. Vaativan ja erikoisperinnän perintäkeinot. Ulosottomiehen keinot puuttua perinnän välttelyyn. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/31924/Teija_Heikkinen.pdf?sequence=1 [viitattu 11.1.2012].

Koulu, R., Havansi, E. & Niemi-Kiesiläinen, J. 2002. Insolvenssioikeus. Juva: WS Bookwell Oy.

Koulu, R., Havansi, E., Korkea-aho, E., Lindfors, H. & Niemi, J. 2009. Insolvenssioikeus [online]. WSOYPro -internetsivut. Saatavissa: <http://www.wsoypro.fi.xhalax-ng.kyamk.fi:2048/wsoypro.aspx?navi=Onlinepalvelut.Juridiikkaonline> [viitattu 27.12.2011].

Koulu, R. & Lindfors, H. 2009. Ulosotto-oikeus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Koulu, R. & Lindfors, H. 2010a. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsinki: Yliopistopaino.

Koulu, R. & Lindfors, H. 2010b. Maksukyvyttömyys – yritys velkojana ja velallisena. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kukkonen, R. 2007a. Keinotekoisista varallisuusjärjestelyistä ulosotossa ja velallisen rikoksissa. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print.

Kukkonen R. 2007b. Tutkimus velkojia loukkaavasta omaisuuden piilottamisesta. Poliisilehti 5.12.2007. Saatavissa: <http://www.poliisi.fi/poliisi/bulletin.nsf/vwSearchView/D24E7B84C7555127C22573A700473C1D> [viitattu 29.12.2011].

Kukkonen, R. 2008. Valeoikeustoimet, keinotekoiset järjestelyt ja takaisinsaannilla peräytyvät toimet – erot ja oikeusvaikutukset. Defensor Legis N:o 4 /2008. Saatavissa: <http://www.edilex.fi.xhalax-ng.kyamk.fi:2048/lakikirjasto/5381.pdf> [viitattu 29.12.2011].

Lindfors, H. 2008. Sivullisen asema ulosotossa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lindfors, H. Insolvenssioikeus. Kevät 2010. Luentomateriaali. Helsingin yliopisto.

Linna, T. 2008. Ulosottokaaren pääkohdat. Helsinki: Karisto Oy.

Linna, T. & Leppänen, T. 2007. Ulosmittaus ja myynti. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Marttila, M. 2006. Keinotekoiset varallisuusjärjestelyt ja pakkotäytäntö – analyttinen suuntaus puntarissa. Lakimies 5/2006 s. 769–788. Saatavissa: <http://www.edilex.fi.xhalax-ng.kyamk.fi:2048/lakikirjasto/3762.pdf> [viitattu 28.12.2011].

Palm, A. 2003. Velat, puoliset ja velkojat. Turku: Digipaino.

Pöyhönen, J. 2001. Velka, vakuus ja prosessi. Juhlajulkaisu Erkki Havansi 1941-11/7-2001. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sale and lease back -sopimus. Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/meta/kas/saleand_sopimus.html [viitattu 15.1.2012].

Talvitie, T. Puhelinhaastattelu 15.3.2012. Lahti: Valtakunnanvoudinvirasto.

Tirkkonen, R. Haastattelu 20.1.2012. Lahti: Päijät-Hämeen ulosottovirasto.

Tirkkonen, R. 2012. Sähköpostiviesti 15.3.2012. Vastaanottaja J. Väänänen.

Töyrylä, H. (toim.). 2007. Ulosottokaari. Laki ja yksityiskohtaiset perustelut. Vantaa: Dark Oy.

Töyrylä, H. 2011. Tiedonhankinta ja prosessin hallinta ulosottomenettelyssä. Luentomateriaali. Itä- ja Keski-Uudenmaan ulosottovirasto.

Ulosotto. Oikeuslaitoksen internetsivut. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/41302.htm> [viitattu 3.1.2012].

Ulosottokaari. 5.6.2007/705. Finlex. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705?search\[type\]=pika&search\[pika\]=ulosottokaari](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705?search[type]=pika&search[pika]=ulosottokaari) [viitattu 12.12.2011].

Valtakunnanvoudinvirasto. Valtakunnanvoudinviraston internetsivut. Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/vvv/> [viitattu 15.3.2012].

Valtakunnanvoudinvirasto. Julkaisu 2012:1. Tilastot kertyvät...Tilastot kertovat. Ulosottoimen tilastoja vuodelta 2011. Saatavissa: http://www.oikeus.fi/vvv/uploads/i9r4ot_1.pdf [viitattu 15.3.2012].

Korkein oikeus:

KKO 2002:63

KKO 2004:52

KKO 2004:93

KKO 2004:96

KKO 2005:97

KKO 2005:98

KKO 2006:45

KKO 2007:24

KKO 2011:49

Hovioikeudet:

Turun HO 10.3.2005 682

Käräjäoikeudet:

Päijät-Hämeen KO xx.xx.xxxx

Turun KO 5.8.2009